

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Taru Leinonen

Koulutuspalvelun kulutusvalinta globaalin pandemian aikana

Abikurssin valinnan vaikuttimet

Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö

Markkinoinnin pro gradu -tutkielma

Markkinoinnin johtaminen

Vaasa 2021

VAASAN YLIOPISTO**Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Taru Leinonen		
Tutkielman nimi:	Koulutuspalvelun kulutusvalinta globaalien pandemian aikana : Abikurssin valinnan vaikuttimet		
Tutkinto:	Kauppateiden maisteri		
Oppiaine:	Markkinointi		
Työn ohjaaja:	Henna Syrjälä		
Valmistumisvuosi:	2021	Sivumäärä:	77

TIIVISTELMÄ:

COVID-19-pandemia on aiheuttanut taloudellisen uhan, joka nopean leviämisen ja maiden rajat ylittävän luonteensa vuoksi on tuonut suuria haasteita niin globaalille kuin kansallisellekin yhteisölle. Mittavat taloudelliset kriisit saavat aikaan pitkälle ulottuvia, joskus pysyviäkin muutoksia kuluttajien käyttäytymisessä. Lisäksi nykyisessä tietotaloudessa koulutus on kriittinen tekijä tulevaisuuden vaurauden, tasavertaisuuden ja laajemman väestönkehityksen kannalta. Vuonna 2020 astui voimaan korkeakoulu-uudistus, jossa ylioppilaskokeiden merkitystä korotettiin. Kuitenkin abikurssien kulutusta koskeva tutkimus on lähes olematonta.

Tutkielman tarkoituksena oli tutkia, miten talouskriisi vaikuttaa abikurssin kulutusvalintaan. Tarkoitukseen pyrittiin pääsemään kolmen tavoitteen avulla. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli rakentaa käsitteellinen malli siitä, millaiset tekijät voivat vaikuttaa koulutuspalvelun valintaan taloudellisen kriisin aikaan. Teoriakatsauksessa tarkasteltiin ensin koulutuspalveluiden ominaispiirteitä ja yleisiä koulutuspalvelun valintaan vaikuttavia tekijöitä. Sitten siirryttiin käsittelemään talouskriisejä etenkin koronapandemian näkökulmasta ja kriisin myötä aktivoituvia tekijöitä, jotka vaikuttavat koulutuspalvelun valintaan. Teoriakatsauksen myötä todettiin, että koulutuspalvelun kulutukseen vaikuttaa taustalla monenlaiset eri tekijät, jotka liittyvät yksilön kyvykkyyteen, perheen taloudellisiin resursseihin ja kasvuympäristöön. Talouskriisejä tutkittaessa taas ilmeni, että kuluttajien käyttäytyminen muuttuu kriisin aikana harkitsevaisemmaksi ja että kuluttajat pohtivat ostopäätösten välttämättömyyttä.

Tutkielman toisena tavoitteena oli analysoida, millaisia abiturienttiklustereita voidaan löytää suhteessa taloudellisen kriisin kokemukseen. Tavoitteen saavuttamiseksi tehtiin faktori- ja klusterianalyysit abiturienttien vastauksista kyselylomakkeeseen. Tutkimus suoritettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena WordDiven abiturienttiasiakkaille. Aineisto koostuu 1526 vastaajasta, jotka olivat ostaneet abikurssin korona-aikana vuosina 2020–2021 ja vastausprosentti oli 11,8. Tuloksista kävi ilmi, että keskimääräisesti abiturientit eivät koe merkittävää taloudellista ahdingoa koronapandemiasta johtuen, ja että he tiedostavat tulevaisuutensa hyvin. Lisäksi keskiarvoisesti koronapandemialla on ollut hieman vähentävä vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille. Faktorianalyysissa löydettiin neljä eri faktoria: *Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta*, *Taloudellinen huoli*, *Hintatietoisuus* ja *Tulevaisuusorientaatio*. Neljälle faktorille tehtiin klusterianalyysi, jonka myötä tunnistettiin neljä toisistaan merkitsevästi poikkeavaa ryhmää: *Ilman pärjäävät*, *Huolehtivaiset*, *Tulevaisuuden painottajat* sekä *Huolettomat*.

Tutkielman kolmantena tavoitteena oli testata, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä kussakin ryhmässä. Tavoite saavutettiin tekemällä Khiin neliö -testit ja ANOVA-analyysit klustereille eri tarkasteltavien muuttujien suhteen. Tulokset poikkesivat teoreettisista lähtökohdista jonkin verran. Kävi ilmi, että *Huolehtivaiset* ainoana ryhmänä ilmoitti lisääntyneen halukkuutta osallistua abikurssille koronapandemian jälkeen, vaikka heillä oli heikoimmat taloudelliset resurssit ja vähiten kouluttautuneet vanhemmat. Kolmannen tavoitteen

myötä pystyttiin vastaamaan myös tutkielman tarkoitukseen. Tuloksien perusteella taloudellisen huolestuneisuuden myötä abikurssin koettu tärkeys laskee. Silti muutos halukkuudessa osallistua abikurssille koronapandemian myötä näyttää liittyvän enemmän yksilöllisiin ominaisuuksiin kuin taloudelliseen valmiuteen.

Tuloksien perusteella ei ole yksiselitteistä, että vahvimmat resurssit korreloisivat suoraan positiivisesti koulutuksellisten panostusten kanssa. Tämä voi johtua koulutuksen luonteesta palveluna, joka on subjektiivinen kokemus ja siten sen objektiivinen arvioiminen on vaikeaa. Koska abikurssin koettu tärkeys on yksilöllistä, taloudelliset haasteet eivät yksinomaan vähennä sen kulutusta, vaikka keskiarvoinen vähentävä vaikutus voikin ilmetä. Lopulta on yksilöstä kiinni, kuinka hyvin hän hyödyntää annettuja mahdollisuuksia ja toimii aktiivisesti koulumenestyksensä eteen.

AVAINSANAT: koulutuspalvelu, kulutusvalinta, koronapandemia, talouskriisi, abikurssi

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	7
1.2	Tutkimusote	9
1.3	Tutkimuksen rakenne	9
2	Koulutuspalvelut ja taloudelliset kriisit	11
2.1	Koulutuksen kulutus palvelujen kentässä	11
2.1.1	Koulutus palvelukulutuksena	12
2.1.2	Koulutuspalveluiden laadun arvioinnin yleiset haasteet	14
2.1.3	Koulutuksen hyödyt yksilölle	15
2.2	Koulutuspalvelun valintaan vaikuttavat yleiset tekijät	17
2.2.1	Perheen ja sosioekonomisen taustan vaikutus koulutuspalvelun valintaan	17
2.2.2	Tulevaisuusorientaation ja vertaisten vaikutus	18
2.2.3	Kehitysvaiheen ja toimintaympäristön vaikutus abikurssin kulutukseen	20
2.3	Taloudellisten olosuhteiden vaikutus kulutukseen	22
2.3.1	Talouskriisin vaikutukset kulutukseen makrotasolla	22
2.3.2	Talouskriisin vaikutukset yksilön kulutukseen	23
2.3.3	Taloudelliset olosuhteet ja koulutuksen kulutus	27
2.4	Malli koulutuspalvelun kulutusvalinnasta	29

3	Metodologia	32
3.1	Kvantitatiivinen kyselytutkimus	32
3.2	Aineisto	33
3.2.1	Vastaajat	33
3.2.2	Kyselylomake	34
3.3	Aineiston analyysi	36
3.4	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	38
4	Abikurssin kulutusvalinnan vaikuttimet	41
4.1	Erilaiset abiturientit	41
4.1.1	Demografisten muuttujien tarkastelua	41
4.1.2	Korona- ja abikurssiväittämiä tarkastelua	45
4.2	Abikurssin valintatekijöiden jakautuminen aineistossa	48
4.3	Abikurssin kuluttajaryhmät	51
4.4	Abikurssin valintaan vaikuttavat tekijät klustereittain	53
5	Johtopäätökset	59
	Lähteet	65
	Liitteet	72
	Liite 1. Tutkielman kyselylomake	72

Kuviot

Kuvio 1. Koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat tekijät.	30
Kuvio 2. Suhteellinen ikä (n=1524).	42
Kuvio 3. Kotitalouden yhteenlasketut kuukausitulot veroja vähentämättä (n=1525).	43
Kuvio 4. Perheen koettu taloudellinen tilanne (n=1525).	44
Kuvio 5. Korkein tutkinto, mikä vähintään toisella vanhemmalla on (n=1524).	45
Kuvio 6. Koronapandemian vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille (n=1522).	48

Taulukot

Taulukko 1. Yleiset koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat tekijät.	21
Taulukko 2. Koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat taloudelliset tekijät.	29
Taulukko 3. Kyselylomake.	35
Taulukko 4. Vastaajien ikä ja sukupuoli.	42
Taulukko 5. Koronapandemiaväittämien keskiluvut (n=1526).	46
Taulukko 6. Abikurssiväittämien keskiluvut (n=1526).	47
Taulukko 7. Faktorianalyysin faktorit.	49
Taulukko 8. Faktorien keskiarvot ja -hajonnat.	51
Taulukko 9. Yhteenveto klusterianalyysistä.	52
Taulukko 10. Vastaajien sukupuoli klustereittain.	54
Taulukko 11. Perheen koettu taloudellinen tilanne ja kuukausitulot klustereittain.	54
Taulukko 12. Vanhempien koulutus klustereittain.	55
Taulukko 13. Koronapandemian vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille klustereittain.	56
Taulukko 14. Abikurssin valintaan vaikuttavat tekijät klustereittain.	56

1 Johdanto

Suomeen liittyvä optimismi on ollut nuorten keskuudessa koetuksella. Arvoja ja asenteita mittaavasta nuorisobarometrasta ilmenee, että luottamus kotimaan tulevaisuuteen on heikentynyt jo pitkään. Syiksi arvioidaan muun muassa pitkää taloustaantumaa, arjen polarisaatiokokemuksia sekä kansainvälisiä epävarmuustekijöitä. Koronakriisin vaikutuksista tiedämme vasta myöhemmin. Lasten ja nuorten huolet on syytä ottaa entistä vakavammin poikkeusoloissa. (Niemi, 2020.)

COVID19-pandemia on aiheuttanut globaalin uhan, jota vastaan maailman hallitukset ovat lähteneet ennennäkemättömällä kiivaudella taistelemaan. Taudin leviämistä on pyritty lieventämään muun muassa karanteeneilla ja matkustamisen rajoittamisella. Näiden ja muiden keinojen rahoittamiseksi hallitukset ovat ryhtyneet elvytystoimiin, jotka ovat mittasuhteiltaan harvoin nähtyjä. Pandemiasta aiheutunut talouden supistuminen on erityisen haastava sen yhteisen ja maiden rajat ylittävän luonteen vuoksi. Koska 1930-luvun laman jälkeen ei yksikään taloudellinen kriisi ole vaikuttanut näin suureen osaan maailman väestöstä, on kokonaisvaltainen kriisistä elpyminen haastavaa ja hidasta. Lisäksi, koska elvyttämiskeinot lieventävät mutta eivät poista taloudellisia tappioita, on edessä pitkä aikajakso, ennen kuin globaali talous elpyy vuoden 2020 alun tasolle. (Reinhart & Reinhart, 2020.)

Merkittävät taloudelliset kriisit saavat aikaan pitkälle ulottuvia, joskus pysyviäkin muutoksia kuluttajien käyttäytymisessä (Hampson & McGoldrick, 2017). Siksi tällä hetkellä on aiheellista ymmärtää kuluttajan toimintaa kriisissä selviämiseen ja muuttuvia kulutustottumuksia. On selvää, että koronapandemian seurauksena kulutus on vähentynyt useilla palvelusektoreilla, kuten matkailu- ja ravintola-alalla (Jones & Comfort, 2020). Kuitenkin pandemian vaikutus koulutuspalvelujen kulutukseen on yhä epäselvää. Koulutuksella tiedetään olevan suuri merkitys tulevaisuuden talouteen, jossa työmarkkina, demografia ja taloudelliset paineet vaativat jokaiselta työntekijältä mahdollisimman suurta tuottavuutta. Nykyisessä tietotaloudessa koulutus on kriittinen tekijä jokaisen maan tulevaisuuden vaurauden, laajemman väestönkehityksen ja tasavertaisuuden kannalta. (Finnie, 2012.) Lisäksi koulutuksen on huomattu parantavan yksilön kykyä sopeutua

negatiivisissa shokeissa ja epävarmuudessa (Huang & Zhou, 2013), mikä tekee yhä kiinnostavammaksi tietää, miten kulutus sen suhteen muuttuu kriisin aikana.

Viime vuosiin saakka suomalaisessa koulutusjärjestelmässä opiskelupaikkojen kilpailussa merkitsevintä oli pääsykoemenestys (Kosunen, 2018). Vuonna 2020 astui voimaan korkeakoulu-uudistus, jossa ylioppilaskokeiden merkitystä korotettiin. Tarkoituksena oli muun muassa aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta ja vahvistaa kansainvälistä kilpailukykyä. (Raessalo, 2020.) Hyvällä ylioppilaskoemenestyksellä onkin siten Suomessa yhä suurempi merkitys jatko-opiskelun kannalta. Siitä huolimatta abikursseihin kohdistunut tutkimus on lähes olematonta, ja nyt niiden tarkastelu on erityisen ajankohtaista. Maksullisen abikurssin kulutusvalinta antaa ymmärtää, että kuluttaja haluaa panostaa koulutukseensa ja kenties parantaa mahdollisuuksiaan päästä haluamaansa jatko-opiskelupaikkaan. Siksi onkin mielenkiintoista tietää, miten globaalin pandemian aiheuttanut talouskriisi on vaikuttanut abikurssin kulutusvalintaan. Tai onko se vaikuttanut lainkaan?

Nuorien jo vuosia jatkuneessa optimismin heikentymisessä kotimaan tulevaisuutta kohtaan, koulutuksen merkityksen jatkuvassa kasvussa globaalissa taloudessa ja koronapandemian vahvistaessa kummankin merkitystä, voidaan koulutuspalvelujen kulutuksen tarkastelu nähdä tällä hetkellä ajankohtaisena ja tärkeänä tekijänä elpymisen suhteen. Koulutuksella on suuri merkitys sekä yksilön että yhteiskunnan kehitykseen ja kriisistä toipumiseen. Toisaalta kriisin seurauksena kotitalouksien taloudelliset resurssit usein pienevät, ja siksi on kiinnostavaa tutkia, mitkä tekijät vaikuttavat koulutuspalvelun kulutus päätökseen taloudellisessa kriisiajassa.

1.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, miten talouskriisi vaikuttaa abikurssin kulutusvalintaan. Kulutusvalintaan tiedetään vaikuttavan monet tekijät, mutta tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten juuri pandemiasta aiheutunut taloudellinen kriisi ja epävarmuus

vaikuttavat abikurssin kulutuspäätökseen. Tarkoitukseen pyritään pääsemään kolmen tavoitteen avulla.

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on rakentaa käsitteellinen malli siitä, millaiset tekijät voivat vaikuttaa koulutuspalvelun valintaan taloudellisen kriisin aikaan. Teoriakatsauksessa tarkastellaan ensin koulutuspalvelujen ominaispiirteitä ja sen jälkeen yleisiä koulutuspalvelun valintaan vaikuttavia tekijöitä. Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään talouskriisejä etenkin koronapandemian näkökulmasta ja kriisin myötä aktivoituvia tekijöitä, jotka vaikuttavat koulutuspalvelun kulutusvalintaan.

Tutkimuksen toinen tavoite on analysoida, millaisia abiturienttiklustereita voidaan löytää suhteessa taloudellisen kriisin kokemukseen. Tavoitteeseen päästään tekemällä faktori- ja klusterianalyysit abiturienttien vastauksista kyselylomakkeeseen. Tutkimus suoritetaan kvantitatiivisena kyselytutkimuksena WordDive Oy:n abikurssin koronapandemia-aikana ostaneille abiturienttiasiakkaille. Tavoitteeseen vastaamisessa hyödynnetään teorian pohjalta rakennettuja väittämäpatteristoja lomakkeessa.

Kolmantena tavoitteena on testata, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä kussakin ryhmässä. Tavoite saavutetaan tekemällä Khiin neliö -testit ja ANOVA-analyysit klustereille eri tarkasteltavien muuttujien suhteen. Koska eri abiturientit reagoivat eri tavoin talouskriisiin, tarkastellaan sitä, miten tämä reagointi näkyy eri ryhmissä.

Tutkimus on rajattu koskemaan maksullisia suomalaisia abikursseja ja suomalaisia abiturienteja. Tutkimuksen case-yrityksen, eli WordDive Oy:n tarjontaan kuuluvat ruotsin ja englannin abikurssit. Tarkastelun ulkopuolelle jätetään muunlaiset kielikurssit ja ilmaiset opiskelumenetelmät. Koska tutkimus keskittyy abikurssin kulutusvalintaan, tutkimus on myös rajattu koskemaan kuluttajia, jotka ovat tehneet abikurssin ostopäätöksen koronapandemian aikana. Siten voidaan ymmärtää miten pandemia ja sitä seuranneet taloudelliset olosuhteet ovat kulutusvalintaan vaikuttaneet.

1.2 Tutkimusote

Tutkimuksen lähestymistapa on kvantitatiivinen, eli määrällinen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa kartoitetaan olemassa oleva tilanne, tutkitaan eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia. Tuloksia pyritään yleistämään tutkittuja havaintoyksiköitä laajempaan joukkoon tilastollisen päättelyn avulla. (Heikkilä, 2014, s. 15.) Kvantitatiivinen tutkimus on sovelias tähän tutkielmaan, sillä tarkoituksena on löytää ja analysoida tekijöitä, jotka vaikuttavat abikurssin kulutusvalintaan talouskriisin aikana. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselynä case-yritys WordDive Oy:n asiakkailta, jotka edustavat tutkimuksen kohderyhmää, eli suomalaisia abiturientteja, jotka ovat osataneet maksullisen abikurssin koronapandemia aikana. Aineiston lopullinen n oli 1526.

Tutkimuksen tutkimusote on deduktiivinen. Deduktiossa olemassa olevaa teoriaa testataan, jotta se voidaan hyväksyä tieteelliseksi. (KvantiMOTV, 2009.) Tutkielmassa etsitään teoriasta koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavia tekijöitä, joita testataan kyselytutkimuksen avulla. Tutkimusmetodina ovat kuvailevat analyysit, faktori- ja klusterianalyysit, Khiin neliö -testit sekä ANOVA-analyysit, joiden avulla voidaan tunnistaa abikurssin ostoon vaikuttavia tekijöitä ja abiturienttiklustereita. Siten tutkitaan sitä, miten talouskriisi vaikuttaa abiturienttien maksullisen abikurssin kulutusvalintaan. Tutkimus toteutetaan kuluttajan näkökulmasta, sillä tutkimuksessa halutaan selvittää, miten kuluttajan toiminta muuttuu globaalin pandemian ja talouskriisin aikana.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa johdatetaan aiheeseen, esitetään tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet, kvantitatiivinen tutkimusote sekä tutkielman rakenne. Toisessa pääluvussa käsitellään teoreettisia lähtökohtia tutkimukselle. Luvussa luodaan teoriakatsaus koulutuspalvelujen kulutusvalintaan taloudellisen kriisin aikana. Ensin perehdytään koulutuksen merkitykseen yksilön ja yhteiskunnan kannalta sekä koulutuspalvelun ominaispiirteisiin. Tämän jälkeen tarkastellaan yleisiä

koulutuspalvelun valintaan vaikuttavia tekijöitä. Sitten edetään tarkastelemaan talouskriisejä, niiden vaikutusta yksilön kulutukseen sekä sitä, miten kriisi vaikuttaa koulutuksen kulutukseen. Tutkimuksen kolmas luku käsittelee metodologisia valintoja. Luvussa esitellään kyselytutkimus aineistonkeruumenetelmänä, case-yrityksen asiakkailta kerätty aineisto ja aineiston analyysi. Lisäksi luvussa pohditaan tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen neljäs luku käsittää empiriaosuuden, ja siinä esitellään aineiston analysointi ja tulokset. Tavoitteena on kuvata löydetyt abiturienttiklusterit ja tekijät, jotka vaikuttavat kussakin ryhmässä abikurssin kulutusvalintaan. Viidentenä päälukuna on tutkimuksen johtopäätökset, joiden myötä vastataan tutkielman tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Johtopäätösten perusteella pohditaan myös tuloksien liikkeenjohdollista ja yhteiskunnallista merkitystä sekä aiheita jatkotutkimukseen.

2 Koulutuspalvelut ja taloudelliset kriisit

Tässä luvussa rakennetaan teoreettinen viitekehys tutkimukselle. Ensimmäinen alaluku käsittelee koulutuksen merkitystä niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta ja koulutuspalveluiden ominaispiirteitä. Toisessa alaluvussa pohditaan yleisiä koulutuspalvelun valintaan vaikuttavia tekijöitä. Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan talouskriisejä etenkin koronapandemian näkökulmasta ja sitä, miten kuluttajan käyttäytyminen muuttuu tällaisissa olosuhteissa niin ylipäätään kuin koulutuksenkin osalta. Luvun lopuksi esitetään malli, jossa kuvataan löydetyt taustalla vaikuttavat ja talouskriisin aikana aktivoituvat tekijät, jotka vaikuttavat koulutuspalvelun kulutusvalintaan.

2.1 Koulutuksen kulutus palvelujen kentässä

Koulutus on perinteisesti nähty irrallisena kaupallisesta toiminnasta. Kuitenkin nykypäivänä on nähtävissä kaupallisia piirteitä niin julkisen kuin yksityisenkin puolen koulutustarjonnassa. Yüksel ja Coskun (2013) näkevät, että julkiset ja yksityiset koulutuksen palveluntarjoajat kohtaavat haasteita, kuten kilpailun lisääntyminen, uudet teknologiat, resurssien niukkuus ja resurssien tehoton allokointi. Globalisaation ja tietoon perustuvan talouden myötä kaikki nämä haasteet ovat yhä tärkeämpiä huomioida. Lisäksi toimintaympäristön jatkuva muutos vaatii toimijoita sopeutumaan alituisesti muuttuviin ulkoisiin olosuhteisiin.

Yüksel ja Coskun (2013) esittävät, että kilpailussa selvitäkseen toimijoiden tulisi keskittyä strategiseen suunnitteluun ja lähestyä koulutuksen kehittämistä liikkeenjohdollisesta näkökulmasta. Pitkään koulut ja yritykset nähtiin täysin erilaisina toimijoina, joilla on eriävät tavoitteet. Kuitenkin molempia yhdistää tavoite saavuttaa hyötyä ja resurssien niukkuus. Lisäksi niiden tarpeet ovat usein rajoittamattomat ja molemmat yrittävät tyydyttää niin monia kuin mahdollista.

Koska tutkielmassa tutkitaan maksullisia abikursseja, on tarkasteltava koulutuksen kulu-
tusta ostettavana palveluna ja erityisesti sitä, mitkä eri tekijät vaikuttavat kuluttajan ko-
kemukseen koulutuspalvelua valitessa. Tässä alaluvussa käsitellään ensin koulutuspalve-
lujen erityispiirteitä yleisemmin sekä eri tekijöitä, jotka vaikuttavat niiden laadun arviointiin. Tämän jälkeen siirrytään kuluttajan näkökulmaan tarkastelemaan aluksi kou-
lutuksen hyötyä kuluttajalle inhimillisen pääoman kasvattajana ja sitten edetään keskus-
telemaan valintaan vaikuttavista tekijöistä.

2.1.1 Koulutus palvelukulutuksena

Kalenskaya ja muut (2013) esittävät, että koulutus on puhdas palvelusektori, johon kuu-
luu olennaisesti heterogeenisyys, katoavaisuus, aineettomuus sekä erottamattomuus. Li-
säksi koulutuksen osalta on usein vaikea sanoa, kuka on palvelun omistaja tai onko sel-
laista. Koulutus palveluna voidaan nähdä tyydyttävän tarvetta oppia ja hankkia tietoa
tarjoamalla aineetonta hyötyä, kun tiedon avulla voi saavuttaa ammatillista osaamista ja
taitoja. Palvelu tuotetaan aineettomien ja aineellisten tekijöiden avulla, kuten infrastruk-
tuurin ja opettajien osaamisen. Vaikka palvelun ostaja voi saada aineellisen todistuksen
tuloksena palvelun vaihdannasta, koulutuspalvelun tuottama todellinen etu on puhtaasti
aineeton, eikä ostaja siten saa mitään omistukseensa. (Kalenskaya ja muut, 2013.)

Eagle ja Brennan (2007) keskustelevat ongelmista, jotka liittyvät koulutuksen näkemi-
seen palveluna. On argumentoitu, että korkeakoulutus on palvelusektori, sillä korkea-
koulun kävijä hyötyy koulutuksestaan korkeampien tulojen muodossa. Siksi opiskelijoi-
den tulisi maksaa kolmannen asteen koulutuksestaan, mikä taas tekee heistä asiakkaita.
Koulutus nähdään toimialana kuin mikä tahansa muukin, ja toimialojen päämääräinen
tehtävä on tyydyttää asiakkaidensa tarpeita. Koska opiskelijat haluavat tutkintonsa mah-
dollisimman pienellä vaivalla, he odottavat saavansa valmiin oppimispaketin, jonka pal-
veluntarjoajat antavat heille. Jos palveluntarjoajat eivät ole auliita palvelemaan, tai vaa-
tivat aikaa ja vaivaa objektiivisesti hyviin tuloksiin, asiakasopiskelija käyttää kuluttajan
oikeuksiaan ja valittaa. Siten opettajat saattavat kokea painetta alentaa akateemisia

standardeja. Opiskelijat luopuvat vastuusta oppia ja ovat valmiita syyttämään opettajia, jos haluttuun arviointitulokseen ei päästä. (Eagle & Brennan, 2007.)

On monia syitä, miksi edellä esitetty on ongelmallinen näkökulma. Ensinnäkin korkeakoulutuksesta on hyötyä paitsi opiskelijalle itselleen, myös laajemmin yhteiskunnalle, kun valmistuneet voivat edistää yhteistä hyvinvointia eri tavoin, kuten ylläpitämällä kilpailukykyä ja taloudellista vaurautta. Vaikka useissa maissa korkeakouluopiskelijat maksavat suuren osan koulutuksestaan, opiskelua myös tuetaan verorahoin, jolloin ei ole perusteltua ajatella opiskelijaa kuluttajana tai asiakkaana eikä tuottaa palvelua, joka hyödyttäisi vain heitä. Lisäksi on vähän näyttöä siitä, että opiskelijat haluaisivat helposti saavutetun tutkinnon, joka on annettu heille palvelunäkökulmasta. Sen sijaan on tutkittu, että opiskelijat arvostavat kovalla työllä hankittua tutkintoa, eivätkä ole kiinnostuneita rankaisemaan (esimerkiksi huonoilla kurssiarvioilla) opettajia, jotka vaativat työtä objektiivisesti hyvien tuloksien eteen. (Eagle & Brennan, 2007.)

Eagle ja Brennan (2007) pohtivat, tulisiko opiskelija nähdä asiakkaana. Korkeakoulu on harvinainen konteksti, jossa palveluntarjoajat, kuten opettajat, eivät oikeutetusti näe opiskelijoita asiakkaina ja haluavat myös selventää tämän opiskelijoille. Eagle ja Brennan (2007) esittävätkin, että opiskelija asiakkaana -näkökulma ei ole täysin väärä tai oikea, mutta jos sitä halutaan käyttää, on täsmennys aiheellinen. Ammatillinen asiakas on heidän mielestään sopivampi ilmaus kuin perinteinen ajatus kuluttajasta ostamassa tuotetta. Opiskelijan tulee olla perehtynyt ymmärtämään oma roolinsa ja vastuunsa koulutusprosessissa, mikä ei takaa opiskelijalle itsessään hyvää lopputulosta ja joka kestää merkittävän määrän aikaa. (Eagle & Brennan, 2007.) On kuitenkin huomattava, että korkeakoulujen ja maksullisten palveluntarjoajien välillä on edelleen eroavaisuuksia, ja siksi kaupallinen abikurssi mielletään helpommin palveluksi kuin esimerkiksi yliopisto, mikä vaikuttaa asiakkaan odotuksiin ja rooliin palvelun kuluttajana.

2.1.2 Koulutuspalveluiden laadun arvioinnin yleiset haasteet

Koulutuspalvelujen laadun arviointiin pätee samat haasteet kuin muihinkin palveluihin, sillä palveluita on haastavaa mitata objektiivisesti (DiDomenico & Bonnici, 1996; Duarte ja muut, 2011). Koulutuspalvelut ovat aineettomia, eikä niitä voi pakata tai muuten asettaa esille mahdollisille opiskelijoille. Perinteisesti koulutuspalveluihin on liittynyt katoavaisuus, kun niitä ei ole voitu tuottaa etukäteen toisena ajankohtana kulutettavaksi. Opiskelijoiden jättäessä tulematta luennolle, opettajan aika on tuhlatu. Toisin kuin tavat, palveluita on ollut vaikea erottaa tuottajastaan, ja kurssit ovat riippuneet vahvasti niiden toimittajista, eli opettajista. Lisäksi koulutuspalveluissa on ollut suurta variaatiota, kun esimerkiksi opettajan mielentila on saattanut vaikuttaa opetukseen. Tämä liittyykin siihen, että palveluita on vaikea standardoida ja niille on haastavaa kohdistaa tiukkaa laadunvalvontaa. (DiDomenico & Bonnici, 1996.)

Koulutuksen laadun arviointiin tuo lisähaastetta se, että lopputulokseen vaikuttavat muutkin kuin palveluntarjoajaan liittyvät tekijät. Mizala ja Romaguera (2000) esittävät, että koulutukselliset tulokset eivät riipu ainoastaan opettamisesta, vaan niihin vaikuttaa myös koulun ulkopuoliset tekijät. Ekonometriset tutkimukset ovat osoittaneet, että tuloksiin vaikuttaa kolme tekijää: oppilaan ja hänen perheensä ominaisuudet, koulutuksellisen prosessin panos ja koulutussysteemin rakenne. Eagle ja Brennan (2007) pohtivat lisäksi, että koulutuksen laadun arviointia vaikeuttaa se, että laadun määritelmä vaihtelee eri sidosryhmien jäsenten välillä, kuten rahoittajien ja työnantajien. Rahoittajat odottavat vastinetta rahoilleen, kun taas työnantajat odottavat työntekijöitä, joiden kyvyt vastaavat työelämän vaatimuksia. Opiskelijatkin saattavat olla hyvin erilaisissa elämäntilanteissa ja siksi suhtautua eri tavoin sekä tavoitteisiinsa että roolinsa koulutuspalveluiden kuluttajana. Esimerkiksi nuori abikurssin kuluttaja voi suhtautua eri tavalla koulutukseen kuin jatko-opiskelija.

Koulutuksen laadun arvioinnissa yksi tärkeä tekijä on koulutussysteemin vaikutus. Siksi onkin tutkittu, miten yksityiset ja julkiset toimijat ovat vaikuttaneet koulutuksen laatuun. Yksityisten toimijoiden puolestapuhujat näkevät, että vapailla markkinoilla kilpailu

asettaa palvelun tarjoajiin painetta, jonka myötä koulutuksen laatu paranisi. Lisäksi kuttajat voivat vapaalla markkinalla valita palveluntarjoajan, jolloin heikomman palvelun tarjoajat katoaisivat markkinalta. (Mizala & Romaguera, 2000.) Toisaalta yksityisen sektorin tuloa koulutuksen markkinalle on arvosteltu, sillä on pelätty, että voiton tavoittelu nähtäisiin tärkeämpänä kuin opiskelijoiden edut, ja siten koulutukselliset tavoitteet hämärtäisivät (Zuelke, 1999). Duarte ja muut (2011) tuovat lisäksi esiin, että korkean koulutuksen arvoa opiskelijalle tulisi arvioida paitsi koulutuksen aikana, myös sen jälkeen, kun työelämään astuessaan opiskelija voi ymmärtää koulutuksensa todellisen arvon.

2.1.3 Koulutuksen hyödyt yksilölle

Koulutuksella on todistetusti useita hyötyjä niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin. Koulutus onkin yksi kriittinen tekijä, jonka avulla julkisia käytäntöjä taloudelliseen kasvuun ja ihmisen kehitykseen arvioidaan. Kasvattamalla osaamista ja kykyjä, inhimillinen pääoma kerryttää ja laajentaa yksilön vapautta, sillä sen avulla on helpompaa voimaantua ja osallistua yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin asioihin. (Lanzi, 2007.) Inhimillisen pääoman käsite on lähtöisin taloudellisesta kirjallisuudesta (Wright & McMahan, 2011). Becker kuvaili jo vuonna 1964 inhimillisen pääoman yksilöiden tietona, osaamisena, ideoina ja terveytenä (Becker, 2002). Kun inhimillistä pääomaa verrataan taloudelliseen tai fyysiseen pääomaan, voidaan kaikki nähdä pääoman muotoina, sillä niiden avulla kasvatetaan tuloja ja muita hyödyllisiä etuja pitkän aikavälin kuluessa. Toisaalta inhimillinen pääoma on aintlaatuista, sillä sitä ei voida erottaa ihmisestä samoin kuin taloudellista tai fyysistä pääomaa. (Becker, 2008.)

Lanzi (2007) keskustelee kahdesta inhimillisen pääoman näkökulmasta koulutukseen, tuottavuusnäkökulmasta (*productive approach*) ja kyvykkyyšnäkökulmasta (*capability approach*). Tuottavuusnäkökulmassa koulutus nähdään sitä edistävien tekijöiden loppulemana. Esimerkiksi koulutuksen laatu, yksilön luonnollinen kyvykkyys, kasvatus ja vii-teryhmän suhteet on todettu tekijöiksi, jotka vaikuttavat merkittävästi inhimillisen pääoman kertymiseen. Tuottavuusnäkökulmassa inhimillistä pääomaa tarkastellaan ihmisen

ominaisuuksina, jotka ovat hyödyllisiä tietyssä taloudellisessa kontekstissa, ja koulutus nähdään investointina, jonka tuotot ovat yksityisiä. Lisäksi sosiaaliset tuotot ja koulutuksen sisäinen arvo nähdään merkityksettömmimpinä kuin instrumentaalinen ja yksityinen arvo. Tuottavuusnäkökulmaa on kritisoitu siitä, että se ei näe koulutusta ihmiselämän rikastuttajana, vaan vain tuottavuuden ja työmarkkinoiden lähtökohdista. (Lanzi, 2007.)

Sen sijaan kyvykkyyšnäkökulmassa koulutuksen nähdään liittyvän voimakkaammin ihmisen vapauteen ja kokonaisvaltaisempaan kehitykseen. Koulutuksen tuomia tuloksia ja etuja tarkastellaan moniulotteisesti, ja niitä mitataan merkittävinä saavutuksina vapauudessa. Tämä vapaus viittaa kehityksen myötä tuleviin ihmisen kyvykkyyksiin ja toimintoihin. Kyvykkyyšnäkökulmassa koulutuksen tuoma arvo nähdäänkin instrumentaalisten (kuten palkat), sisäisten (esimerkiksi hyvinvointi, saavutettu autonomia) ja positionaalisten (esimerkiksi saavutetut sosiaaliset suhteet) arvojen summana. Inhimillisen pääoman kertyminen huomioidaan sosiaalisten normien, epätasa-arvon ja yksilön vapauden perspektiivistä. Koulutuksen tuleekin näkökulman mukaan tarjota paitsi työelämässä vaadittuja taitoja ja osaamista, myös elämäntaitoja ja elämänvalintoja, sekä ymmärrystä omien tekojen seurauksista yhteiskunnalle. (Lanzi, 2007.)

Koulumenestystä ja inhimillistä pääomaa voidaan vaalia eri tekijöiden avulla. Aikainen panostaminen johtaa myös myöhempään koulutukseen panostamiseen. Taitojen muodostuminen on dynaaminen prosessi, jossa on voimakkaita synergisiä osatekijöitä. Nykyiset taidot edistävät seuraavien taitojen kertymistä. Menestykseen vaikuttaa myös eikognitiiviset tekijät ja motivaatio, joita voi helpommin kehittää myöhemmällä iällä kuin kognitiivista valmiutta. On kuitenkin tärkeää, että jo varhaisella iällä huomioidaan motivaation rakentaminen ja tuetaan niitä toimia, jotka tukevat oppimista. Akateemisten instituutioiden lisäksi perheet ja yritykset ovat tärkeitä oppimisen kannalta. (Heckman, 2000.) Lavecchia ja muut (2016) korostavat, että lopulta on oppilaasta itsestään kiinni, kuinka hyvin hän hyödyntää annettuja mahdollisuuksia ja toimii aktiivisesti koulumenestyksensä eteen. On todettu, että jo varhainen toiminta, kuten ala-asteella tai yläasteella

kouluun panostaminen, saattaa vaikuttaa merkittävästi myöhempään yksilön koulutustilanteeseen.

2.2 Koulutuspalvelun valintaan vaikuttavat yleiset tekijät

Tämän luvun tarkoitus on kasvattaa ymmärrystä siitä, millaiset yleiset tekijät vaikuttavat koulutuspalvelun kulutusvalintaan. Vaikka tutkielmassa keskitytään juuri talouskriisin vaikutukseen kulutus päätöksessä, on silti aiheellista ymmärtää, millaiset tekijät ovat vaikuttamassa taustalla valinnan hetkellä.

2.2.1 Perheen ja sosioekonomisen taustan vaikutus koulutuspalvelun valintaan

Taloustieteessä koulutuksen valinta nähdään hyötyjen ja haittojen punnitsemisena, ja kouluttautuminen esitetään kannattavana niille, jotka hyötyvät siitä eniten. Toisin sanoen yksilöt, jotka pärjäävät hyvin koulussa ja voivat myöhemmin nauttia eniten suurimmista tuloista, ovat edullisimmassa asemassa kouluttautumaan toisen asteen jälkeen (Finnie, 2012). Esimerkiksi Lazear (1977) näkee, että rationaalisen kuluttajan on järkevää kouluttautua niin paljon, että nykyhetken koulutuksen tuoma arvo on yhtä suuri kuin koulutuksen hankintaan käytetty kulu. Kuitenkin Finnie (2012) pohtii, että päätös hakeutua kolmannen asteen koulutukseen liittyy pitkään prosessiin, jossa eri vaikutuksilla, kokemuksilla, ihmissuhteilla ja kehityksellä ihmisen elämässä nuoresta lähtien on suuri merkitys, eikä kyseessä ole vain rationaalinen hyötyjen ja kustannusten arviointi.

Perheen tuloilla on todettu olevan suuri merkitys yksilön inhimillisen pääoman kerryttämiseen (Zuluaga, 2013). Finnie (2012) keskustelee sekä vanhempien tulojen että koulutuksen merkityksestä siihen, osallistuuko lapsi kolmannen asteen koulutukseen. On tutkittu, että vanhempien koulutuksella on kuitenkin huomattavasti suurempi vaikutus lapsen osallistumiseen jatkokoulutukseen kuin tuloilla. Lisäksi on tutkittu kulttuuristen tekijöiden ja lapsen aikaisen valmistamisen merkitystä koulutukseen. Vaikuttaakin siltä, että

jos lapsi opetetaan arvostamaan kolmannen asteen koulutusta ja hän siten alkaa itse toivoa sitä, lapsi suurella todennäköisyydellä osallistuu koulutukseen, eikä kulut tule olemaan este. (Finnie, 2012.)

Woo ja Hodges (2015) pohtivat, miksi vanhemmat haluavat ostaa yksityisen sektorin koulutuspalveluja lapsilleen, kuten kieli-, taide-, tai urheilukursseja sekä eri oppiaineiden henkilökohtaista valmentamista. Heidän mukaansa yksi tärkeimmistä syistä on lapsen sosiaalisen liikkuvuuden ja statuksen kasvattaminen, jolloin lapsi voi tulevaisuudessaan päästä korkeammalle yhteiskunnallisessa hierarkiassa. Lisäksi tyytymättömyys julkisen sektorin palveluihin tai niiden puuttumiseen ja sosiaaliset normit, jotka korostavat koulutuksen merkitystä, ovat tärkeimpiä syitä koulutuspalvelujen kuluttamiseen.

Myös sosiaalisella verkostolla on vaikutus koulutukselliseen panostamiseen. Verkostoteorian mukaan sekä yksilön ominaispiirteet että sosiaalinen verkosto vaikuttavat hänen käyttäytymiseensä ja valintoihin. Yksi esimerkki tästä onkin verkoston vaikutus yksilön kannustimiin koulutuksen kerryttämiseen. Vertailtaessa yksilöitä, joilla on samanlainen sosioekonominen tausta ja intellektuelli kyvykkyys, on huomattu, että sosiaalinen verkosto on vaikuttanut heidän koulutuksellisiin panostuksiinsa. Erityisesti verkostolla on merkitystä koulutuksen koettuihin tuottoihin (*perceived returns*), mitkä voivat kannustaa tai olla kannustamatta jatkokouluttautumaan. Mitä enemmän yksilön sosiaaliseen verkostoon kuuluu koulutettuja ja suhteita työmarkkinoihin, sitä suurempi on todennäköisyys koulutukselliseen investointiin. Siksi sosiaalisesti vähäosaisessa asemassa oleva, älykäs yksilö saattaa kouluttautua vähemmän kuin yhtä älykäs, mutta sosiaalisesti edullisessa asemassa oleva. (Zuluaga, 2013.)

2.2.2 Tulevaisuusorientaation ja vertaisten vaikutus

Schuitema ja muut (2014) pohtivat tulevaisuusorientaation merkitystä toisen asteen oppilaiden käyttäytymisessä. Eri oppilaat suhtautuvat tulevaisuuteensa eri tavoin. Toiset ovat hyvin tietoisia tulevaisuudestaan ja tämän hetken toiminnan vaikutuksesta siihen,

kun taas toiset eivät juurikaan ajattele tulevaisuuttaan. Oppilaita onkin erityisen tärkeää saattaa tietoiseksi tulevaisuudesta, jos tämän hetken koulutus ei ole heistä mielekäästä tai kiinnostavaa. On todettu, että mitä paremmin yksilö ymmärtää tämän hetken toiminnan seuraukset tulevaisuuden suhteen, sitä voimakkaampana hän kokee toiminnan instrumentaalisen arvon tulevaisuuden kannalta. Opiskelun koetun instrumentaalisen arvon onkin huomattu kasvattavan motivaatiota, tuottavaa opiskelua ja akateemista saavuttamista. (Schuitema ja muut, 2014.)

Koulutus voi lisäksi vaikuttaa aikamieltymyksiin (*time preferences*). Perez-Arcen (2017) mukaan on kaksi tapaa, miten näin voi käydä. Ensimmäinen voi tapahtua kaikilla koulutusasteilla, kun oppilaiden ajatukset kohdistetaan heidän tulevaisuuteensa ja siellä mahdollisesti vastaan tuleviin ongelmiin. Lisäksi koulutuksen myötä oppilaat oppivat ongelmanratkaisutaitoja ja kykyä vähentää tulevaisuuden hyötyjen kaukaisuutta. Toinen tapa on kognitiivisen kyvykkyyden kasvattaminen. Koulutus voi kasvattaa kognitiivista kyvykkyyttä, jonka on todettu liittyvän voimakkaasti halukkuuteen viivyttää palkintoja. (Perez-Arce, 2017.)

Peña (2020) taas arvioi suhteellisen iän merkitystä koulutuksellisiin panostuksiin. On todistettu, että suhteellinen ikä voi vaikuttaa inhimillisen pääoman kerryttämiseen eri tavoin ja eriasteisesti. Suhteellinen ikä voi aiheuttaa kuvitellun vaikutelman akateemisiin taitoihin liittyen, jolloin samalla luokalla oleva voi tuntea taitonsa puutteelliseksi vanhempaan oppilaaseen verrattuna. Tämä saattaa vaikuttaa oppilaiden kokemuksiin koulussa, heidän omakuvaansa, työelämän odotuksiin sekä koulutuksellisiin tavoitteisiin ja valintoihin. Peñan (2020) tutkimusten mukaan lukion aikana vanhempi ikä antaa edun, joka vähenee mutta ei katoa oppilaiden täyttäessä 18. Lisäksi, 18-vuotiaiden joukossa vanhemmat oppilaat saavat paremmat tulokset luonne- ja kyvykkyydesteissä. Heillä on myös paremmat odotukset työelämän suhteen ja kunnianhimoisemmat koulutukselliset tavoitteet.

Jensen ja Bursztyn (2015) tutkivat ryhmäpaineen vaikutusta lukioikäisten koulutusvalintoihin. Jos vaivannäkö on havaittavissa muille, oppilaat saattavat sopeutua vallitseviin normeihin ja välttää sosiaalisia rangaistuksia (*social penalties*). Jensenin ja Bursztyn (2015) tutkimusten mukaan oppilaat ottavat ilmaisen, tasokokeeseen valmentavan kurssin todennäköisemmin, jos myös muut ympärillä haluavat panostaa koulutukseen. Toisaalta, jos toiset eivät halua panostaa koulutukseen, kurssin ottamiseen vaikuttaa sen ottamisen julkisuus ja oppilaat valitsevat kurssin todennäköisemmin, jos siitä ei tarvitse kertoa muille. Voidaankin huomata, että lukio-oppilaat reagoivat herkästi ryhmäpaineeseen ja vallitseviin normeihin, mikä vaikuttaa heidän koulutuksellisiin koulutusvalintoihinsa.

2.2.3 Kehitysvaiheen ja toimintaympäristön vaikutus abikurssin kulutukseen

Myös kehitysvaiheella ja toimintaympäristöllä on vaikutus koulutuspalvelujen kulutukseen. Suomessa abikurssien kuluttajat ovat usein suomalaisia abiturienteja, eli 17–19-vuotiaita. Heidän koulutusvalintojansa tarkastellessa on tärkeää ymmärtää, että heidän aivonsa ovat vielä kehitysvaiheessa. Lavecchia ja muut (2016) puhuvatkin siitä, että ihmisaivot kehittyvät vielä muutaman vuoden ihmisen täytettyä 20 vuotta, toimeenpanevien toimintojen ollessa viimeisimpiä asioita, mitkä kehittyvät. Aivojen eri osat kytkeytyvät toisiinsa paremmin, jolloin impulsseja, tunteita ja häiriötekijöitä on helpompi kontrolloida tulevaisuutta ajatellessa ennen tilanteeseen reagointia. Kärsivällisyyden kasvussa mieltymykset muuttuvat iän myötä, minkä vuoksi oppilaat ovat lähes kaikki kouluvuotensa vähemmän kiinnostuneita tulevaisuudestaan kuin aikuisina. Ongelmallista onkin se, että kasvuvuosina tehdään monia tärkeitä päätöksiä, joilla on pitkäaikaisia vaikutuksia. (Lavecchia ja muut, 2016.) Myös abikurssin koulutusvalinnalla voi yhtenä tekijänä olla vaikutus abiturienttikuluttajan tulevaisuuteen.

Jotta akateemista menestystä voitaisiin edistää, tulee oppimismahdollisuuksia tarjota riittävästi, muistuttaa oppilaita jatkuvasti pitkän aikavälin tavoitteista, opettaa itseuria ja rohkaista olemaan ylpeä taitojen kerryttämisen prosessista (Lavecchia ja muut, 2016).

Kosunen (2018) näkee yksityisen sektorin tarjoamat, maksulliset abikurssit Suomessa osana piilokoulutusta (*shadow education*), sillä abikurssit valmennuskurssien ja yksityisen valmentamisen tavoin toimivat julkisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella, tarkoituksenaan parantaa asiakkaiden asemaa heidän tulevaisuutensa suhteen helpottamalla esimerkiksi pääsyä korkeakoulutukseen.

Piilokoulutuksen merkityksestä ja sosioekonomisen taustan painotuksesta koulutuksessa keskustellaan Suomessa kiivaasti (Kosunen, 2018). Ajankohtaisuutta on tuonut lisää Juha Sipilän hallituksen liikkeelle laskema, vuonna 2020 voimaan tullut korkeakoulu-uudistus, jonka tarkoituksena oli aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta ja poistaa tarve osallistua valmennuskursseille. Uudistuksella tavoiteltiin kilpailukyvyn kasvattamista ja sujuvaa siirtymistä koulutusasteiden välillä. Valmennuskurssien arvellaan kuitenkin siirtyvän alempaan koulutusasteeseen ja nuoremmille oppilaille uudistuksen myötä. (Raessalo, 2020.) Lisäksi koronapandemian myötä osa lukioista järjestää opetuksen etänä ja osa läsnä, minkä tasa-arvoisuutta oppilaille on mietitty. Taulukossa 1 on koottu yhteen tämän luvun keskeinen sisältö.

Taulukko 1. Yleiset koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat tekijät.

Koulutuspalvelun kulutusvalinta	
Hyöty suhteessa kyvykkyyteen	Perheen tulot
Vanhempien koulutus	Kannustava kulttuuri
Sosiaalisessa hierarkiassa nouseminen	Sosiaalinen verkosto
Tulevaisuusorientaatio	Aikamieltymykset
Suhteellinen ikä	Ryhmäpaine

Tähänastisesta teoriakatsauksesta kävi ilmi, että koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat monet eri tekijät, jotka liittyvät yksilön kyvykkyyteen, kasvuympäristöön ja perheen taloudellisiin resursseihin. Nämä eri tekijät on havainnollistettu taulukossa 1. Jotta voidaan ymmärtää talouskriisin roolia koulutuspalvelun kulutusvalinnassa, siirrytään seuraavaksi tarkastelemaan kirjallisuutta talouskriiseistä, etenkin koronapandemian osalta. Tarkastelu kohdistuu sekä kriisin vaikutukseen kulutukseen yleisemmin, että tarkemmin liittyen koulutuspalveluihin.

2.3 Taloudellisten olosuhteiden vaikutus kulutukseen

Koska tutkielmassa tutkitaan globaalista pandemiasta seuranneen taloudellisen kriisin vaikutusta koulutuspalvelun kulutukseen, tarkastellaan tässä luvussa ensin talouskriisejä ja niiden vaikutuksia kulutukseen yleisemmin. Tämän jälkeen siirrytään pohtimaan kriisiä seuraavia muutoksia kuluttajan käyttäytymisessä koulutuksen osalta.

2.3.1 Talouskriisin vaikutukset kulutukseen makrotasolla

Koronavirus on aiheuttanut kriisin, jonka vaikutuksia talouteen on haastavaa arvioida sen nopean kehittymisen vuoksi. Lisäksi kriisi on aiheuttanut suurempaa epävarmuutta kuin mikään muu pandemia lähimenneisyydessä. (Baker ja muut, 2020.) Koronapandemia on vaikuttanut kaikkiin merkittäviin talouksiin, kuten G7-maihin, jotka yhdessä koostavat 60 % maailman kysynnästä ja tarjonnasta (BKT:stä), 65 % maailman tuotannosta ja 41 % tuotetusta viennistä. Koska pandemia on vaikuttanut vakavasti näihin maihin, ovat seuraukset ilmeisiä myös pienemmille talouksille. Lyhytaikaisessa shokissa makroekonomiset vaikutukset ovat usein lyhytaikaisia ja talous voi kriisin jälkeen palautua nopeasti. Koronapandemia näyttää kuitenkin aiheuttavan suuren mittakaavan, globaalin ja pidemmän aikavälin häiriön talouteen. (Baldwin & di Mauro, 2020.)

Taloudellinen kriisi voi aiheuttaa häiriöitä talouteen muun muassa alentuneella bruttokansantuotteella, pienemmillä tuloilla tai tulojen kasvuilla, alas painuneilla

asuntomarkkinoilla, kestokulutustuotteiden myynnin vähentymisellä ja korkeammilla työttömyysluvulla (van Giesen & Pieters, 2019). Kriisi saattaa synnyttää laman, mikä määritellään tavallisesti kahtena tai useampana peräkkäisenä kvartaalina, joiden aikana bruttokansantuote on kehittynyt negatiivisesti (Kamakura & Du, 2012; Hampson & McGoldrick, 2017). Laman mahdolliset vaikutukset kuluttajien menoihin ovat moninaiset. Käytävissä oleva rahamäärä voi pienentyä esimerkiksi työpaikan menetyksen tai palkan alentumisen myötä. Lisäksi ne, joihin lama ei vaikuta suoraan taloudellisesti, maksavat usein lainaa takaisin tai säästävät enemmän, jolloin rahaa käytetään vähemmän tuotteisiin ja palveluihin. (Kamakura & Du, 2012.)

Makrotaloudelliseen shokkiin liittyy läheisesti epävarmuus. Taloudellista epävarmuutta on perinteisesti tutkittu kansallisella tasolla, eikä globaalia ulottuvuutta ole juuri huomioitu. On kuitenkin todettu, että globaali epävarmuus yksiselitteisesti alentaa kansallista kasvua ja kasvattaa kansallisia inflaatiotasoja. (Berger ja muut, 2017.) Bonciani ja van Roye (2016) pohtivat, että kirjallisuudessa on laajasti tunnistettu epävarmuushokkien vaikutukset taloudellisiin tunnuslukuihin ja toimintaan. Korkea epävarmuus vaikuttaa sijoittamiseen, tuloihin ja säästämiseen. Myös Pozzi (2015) näkee, että kuluttajien ollessa epätietoisia tulevista tuloistaan, säästävät he enemmän nykyhetkessä. Siksi kulutuksen kasvu riippuu kulutukseen kohdistuvista shokeista ja shokin vaikutuksista tuloihin. Lisäksi korkea makrotaloudellinen epävarmuus sijoittajien joukossa pidättää taloudellista elpymistä (Bonciani & van Roye, 2016).

2.3.2 Talouskriisin vaikutukset yksilön kulutukseen

Yksityinen kulutus on suurin osuus bruttokansantuotteesta, ja se vaikuttaa merkittävästi nopeuteen, jolla taloudellisesta kriisistä voidaan toipua (Kaytaz & Gul, 2014). Kriisit aiheuttavat muutoksia kuluttajien käyttäytymisessä, jotka saattavat pysyä vielä pitkään laman jälkeen. Taloudelliseen epävarmuuteen liittyy pelko tulevaisuudesta. Pelko on epämiellyttävä psykologinen tila, joka voi saada kuluttajan kieltämään stressin aiheuttajan olemassaolon tai välttää sen ajattelemista. Siksi pelko saattaa edistää vähemmän

selviytymismekanismien sopeuttamista kuin muut negatiiviset tunteet, kuten syyllisyydentunto tai myönteiset tunteet. (Hampson & McGoldrick, 2017.) Lisäksi negatiiviset kehitykset taloudellisessa tilanteessa voivat vaikuttaa kuluttajien kokemuksiin sekä laajemmista taloudellisista olosuhteista että omasta henkilökohtaisesta taloudesta, mikä voi saada aikaan muutoksia hyvinvoinnissa ja stressitasossa (van Giesen & Pieters, 2019).

Taloudellisen stressin myötä kuluttajien preferenssit muuttuvat. Laman aikana kuluttajat sopeutuvat yleensä elämään yksinkertaisemmin, painottaen järkevyyttä ja varovaisuutta kulutusvalinnoissaan (Hampson & McGoldrick, 2017). Kuluttajien hintatietoisuus kasvaa ja heidän lojaaliutensa brändejä kohtaan vähenee (Quelch & Jocz, 2009). Kulutuksen muutos näkyy eniten kestokulutustuotteissa, jotka sisältävät suuren taloudellisen riskin ja joiden hankintaa voidaan viivyttää. Lisäksi laman aikana kulutusvalintojaan muuttavat myös ne, joiden henkilökohtainen talous pysyy samana, sillä taloudellisesti vaikeassa ilmapiirissä luksus- ja muiden harkinnanvaraisten tuotteiden kulutukseen suhtaudutaan ankarammin. Koska suuri osa kuluttajista joutuu vähentämään kulutustaan, vähemmillä kustannuksilla voi viestittää sosiaalista statusta. Useat tutkimukset viittaavat kuitenkin siihen, että lama-aikana esiintyy sosiaalinen normi, joka suosii säästäväistä kulutusta. (Hampson & McGoldrick, 2017.)

Hampson ja McGoldrick (2017) esittävät, että lama tarjoaa yrityksille mahdollisuuden pitkän aikavälin kasvuun, jos kuluttajan muuttunutta käyttäytymistä ja psykologiaa ymmärretään riittävästi. Laman aikana alhaisen hinnan brändit menestyvät usein hyvin, mutta jopa luksusbrändit ovat onnistuneet kääntämään taloudellisen ahdingon edukseen. Kuluttajien hintatietoisuus kasvaa lama-aikana, mikä antaa edun edullisemman tuotteen tarjoajille. Muille brändeille hintatietoisuuden kasvu aiheuttaa haasteita, sillä sen myötä erottautuminen voi olla vaikeampaa. Hampson ja McGoldrick (2017) näkevätkin, että lama-aikana hinnalla kilpailevien brändien kannattaa painottaa hintaa markkinoitviestinnässään, kun taas luksustuotteiden tarjoajien voi olla tuottavaa tuoda esiin esimerkiksi hankinnan pitkäkestoisuutta tai sitä, että hintavarovaisuus ei ole taloudellisesti järkevää pitkällä aikavälillä.

Vaikka laskusuhdanteet eroavat aina toisistaan, on löydetty kuluttajien käyttäytymistä yhdistäviä tekijöitä, joiden avulla yritykset voivat selviytyä kokonaiskulutuksen laskusta. Lama-aikana mittavien kulujen leikkaamisen sijaan tulisi budjettia käyttää järkevästi täyttämään kuluttajien muuttuneet tarpeet. Vuonna 2008 alkanut, velkakuplaan perustunut lama sai kuluttajat kyseenalaistamaan materialistisia arvoja ja markkinoijien viestejä. Tämä kuvastaakin sitä, kuinka laskusuhdanteen aikaansaama muutos kulutuksessa voi kestää vielä pitkään laman jälkeen. (Quelch & Jocz, 2009.)

Quelch ja Jocz (2009) esittävät, että laman aikana kuluttajat tulee segmentoida psykologisten tekijöiden mukaan ja ottaa huomioon kuluttajien emotionaaliset reaktiot taloudelliseen ympäristöön. Quelch ja Jocz (2009) ehdottavatkin neljä kuluttajakategoriaa laskusuhdanteeseen: ”jarrupolkijat” (*slam-on-the-breaks*), ”ahdistuneet mutta kärsivälliset” (*pained-but patient*), ”mukavasti elävät” (*comfortably well-off*) ja ”tätä päivää varten elävät” (*live-for-today*). *Jarrupolkijat* kokevat tilanteen kaikkein haavoittuvammin ja karsivat kaikkea mahdollista kulutusta. Kategoriaan kuuluu usein heikossa taloudellisessa asemassa olevia, mutta myös erityisen ahdistuneita korkeampituloisia kuluttajia. *Ahdistuneet mutta kärsivälliset* uskovat valoisempiin aikoihin, mutta näkevät lyhyen aikavälin tulevaisuuden synkästi. Myös nämä kuluttajat karsivat kaikkia kuluja, mutta vähemmän kuin jarrupolkijat. Tähän segmenttiin kuuluu suurin osa kuluttajista, ja jos tilanne paheenee, yhä useampi heistä siirtyy jarrupolkijoihin.

Mukavasti elävät kokevat varmuutta selvitä nykyisistä ja tulevista laskusuhdanteista. He kuluttavat lähes samoin kuin ennen lamaa, mutta harjoittavat valikoivampaa ja vähemmän silmiinpistävää kuluttamista. Segmentti koostuu pääasiassa viidestä prosentista eniten tienaavista ihmisistä. *Tätä päivää varten elävät* kuluttajat jatkavat kuten ennenkin eivätkä ole erityisen huolestuneita säästöistään. He muuttavat käyttäytymistään lähinnä harkiten pidempään merkittäviä kulutus päätöksiä. Nämä kuluttajat ovat yleensä nuoria, kaupungissa ja vuokralla asuvia kuluttajia, ja he käyttävät rahaa mieluummin elämyksiin kuin materiaan. (Quelch & Jocz, 2009.)

Quelch ja Jocz (2009) näkevät, että riippumatta segmentistä, kuluttajat priorisoivat kuluttamistaan jakamalla tuotteet ja palvelut neljään kategoriaan: välttämättömyshyödykkeisiin, hemmottelutuotteisiin, viivytettäviin tuotteisiin ja turhuuksiin. Välttämättömyshyödykkeet ovat tarpeellisia kaikille tai nähdään hyvinvoinnin kannalta oleellisina. Hemmottelutuotteet mahdollistavat jonkin nautinnon, jonka välitön kuluttaminen voidaan perustella. Viivytettävät tuotteet ovat haluttuja tai tarpeellisia, mutta eivät välttämättömiä nykyhetkessä. Turhuudet taas nähdään tarpeettomina ja huonosti perusteltuina. Ruoka, vaatteet ja majoitus nähdään välttämättömyshyödykkeinä, ja lisäksi useimmat sijoittavat kuljetuksen ja sairaanhoidon myös tähän kategoriaan. Muuten tuotteiden sijoittelu eri kategorioihin on voimakkaan yksilöllistä. Joka tapauksessa laman aikana kaikki muut paitsi *Tätä päivää varten elävät* siirtävät useita kulutusmuotoja, kuten matkustelua, elektroniikkaa ja taidetta, välttämättömyshyödykkeistä johonkin toiseen kategoriaan.

Quelch ja Jocz (2009) eivät mainitse, mihin kategoriaan koulutus heidän mielestään kuuluu. Tutkimus koulutuksen ja koulutuspalveluiden osalta onkin mielenkiintoista siksi, että niitä voi olla hankalaa sijoittaa tällaisiin jaotteluihin. Koulutus voisi mahdollisesti kuulua välttämättömyshyödykkeisiin ainakin niiden kuluttajien keskuudessa, joille se on tärkeää tai jotka ovat hyvin tulevaisuusorientoituneita. Toisaalta kuluttaja voi ajatella, että ei tarvitse esimerkiksi kaupallisen abikurssin kaltaista palvelua, vaan selviytyy hienosti ilmankin ja näkee sen turhuutena. Hemmottelutuotteena koulutus esiintyy hieman harvemmin, mutta toisaalta sen välittömän kulutuksen perustelu on melko helppoa hyödyllisyyden näkökulmasta. Abikurssin tai muun koulutuspalvelun voi myös nähdä viivytettävänä tuotteena, jos sen hankinta ei ole välttämätöntä juuri tässä hetkessä. Voikin olla, että myös koulutuspalveluiden sijoittaminen eri kategorioihin riippuu vahvasti yksilöstä.

2.3.3 Taloudelliset olosuhteet ja koulutuksen kulutus

Taloudellisella vaikeudella on todettu olevan laajoja, haitallisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Stressi, masennus ja itsemurhat kasvavat laman aikana. (Cutler ja muut, 2015.) On siis selvää, että taloudellinen ahdinko voi olla hyvin haitallista niin yksilölle kuin laajemmin yhteiskunnalle, ja siksi on tärkeää tunnistaa tekijöitä, joiden avulla taloudellisesta ahdingosta voi selviytyä. Koulutuksen onkin huomattu parantavan yksilön kykyä sopeutua negatiivisissa shokeissa ja epävarmuudessa (Huang & Zhou, 2013).

Cutler ja muut (2015) keskustelevat siitä, miten huono taloudellinen tilanne vaikuttaa laman aikana valmistuneen elämään. On todettu, että laman aikana valmistuminen johtaa yleensä huonompaan työllisyystilanteeseen ja vaikuttaa negatiivisesti terveyteen useita vuosia valmistumisen jälkeen. Korkea työttömyys valmistumisen aikaan liittyy alhaisempiin kotitalouden tuloihin ja heikompaan terveyteen sekä tyytyväisyyteen elämää kohtaan. Toisaalta koulutuksella on todettu olevan suojaava rooli näitä vaikutuksia vastaan. Etenkin epäsuotuisilla työmarkkinoilla huono työllistyminen on huomattavasti vähäisempää koulutettujen keskuudessa. (Cutler ja muut, 2015.)

Onkin havaittu, että taloudellisen supistumisen aikaan ja työttömyyden kasvaessa koulutuksen kulutus lisääntyy, kun tarkastellaan maisterintutkintoa alempia koulutusasteita. Koska korkean työttömyyden ja alhaisten palkkojen aikaan työnteko vaihtoehtoiskestannuksena on vähemmän kannattavaa, voidaan jatkokouluttautuminen nähdä houkuttelevampana. Lisäksi pelko siitä, että lama-aikana työelämään astuminen merkitsee vaikeuksia löytää työpaikkaa tai pitkän aikavälin laskua palkkatasossa voi saada aikaan koulutuksen pitkittymisen. (Johnson, 2013.) Bedard ja Herman (2008) kuitenkin huomauttavat, että korkeammassa tutkinnoissa taloudellisten olosuhteiden merkitys koulutuksen kuluvalinnalla on suurempi, sillä menetetyt tulot työelämässä ovat suuremmat kuin alemmilla koulutusasteilla.

Finnie (2012) näkee, että on sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta haitallista, jos toisen asteen jälkeinen kouluttautuminen jää pois taloudellisten resurssien niukkuudesta

johtuen. Onkin todettu, että toisen asteen jälkeinen kouluttautuminen, etenkin yliopistoissa, on merkittävästi vähäisempää alhaisen tulotason perheissä. Toisaalta taloudelliset rajoitteet eivät ole ainoa tekijä määrittämään kouluttautumisen jatkumista ja Finnie (2012) painottaakin suotuisan kulttuurin vaikutusta osallistumiseen kolmannen asteen koulutukseen. Kannustavan ilmapiirin rakentaminen alkaa jo hyvin varhaisessa iässä, millä on merkitystä lapsen myöhempään taipumukseen kouluttautua. Vaikka on haastavaa vaikuttaa kaikkiin lapsiin, näkee Finnie (2012) kulttuurin kriittisenä tekijänä koulutuksen jatkumisessa.

Myös Stinebrickner ja Stinebrickner (2003) pohtivat, että koulutuksen jatkumiseen vaikuttaa sekä perheen taloudelliset resurssit että kotona vallitseva ilmapiiri. Taloudellisten resurssien osalta he huomauttavat, että negatiiviset shokit vaikuttavat voimakkaammin alhaisen tulotason perheen lapsiin, vaikka he saisivatkin taloudellista avustusta koulutukseen, sillä he ovat taipuvaisempia painottamaan työntekoa vaikeana aikana. Lisäksi kulutusvalintoja pohtiessa alhaisen tulotason perheissä muiden kulutusvalintojen viivyttäminen koulutuksen tieltä on usein haastavaa. (Stinebrickner & Stinebrickner, 2003.) Lunn ja Kornrich (2017) esittävät, että laman aikana korkean tulotason perheiden kuluttaminen koulutukseen kasvaa suhteessa köyhempiin perheisiin, millä voi olla pitkälle kantavia eriarvoistavia vaikutuksia.

Useat tutkimukset ovat todenneet valmentavan kurssin parantavan mahdollisuutta suoriutua hyvin tasokokeesta, mutta on myös todettu, että vähävaraiset oppilaat (*low-income students*) ilmoittautuvat valmennuskurssille paljon vähemmän kuin korkeavaraiset oppilaat (Enrollment management report, 2016). Kuten aiemmin mainittu, abikursseista ei ole tehty tällaista tutkimusta. Voidaan kuitenkin olettaa, että myös maksullisen abikurssin hankintaan vaikuttaa abiturientin taloudelliset olosuhteet. Taulukossa 2 on lisätty tämän kappaleen keskeinen sisältö edellisen kappaleen yhteenvetotaulukkoon oikeanpuoleisimpaan sarakkeeseen.

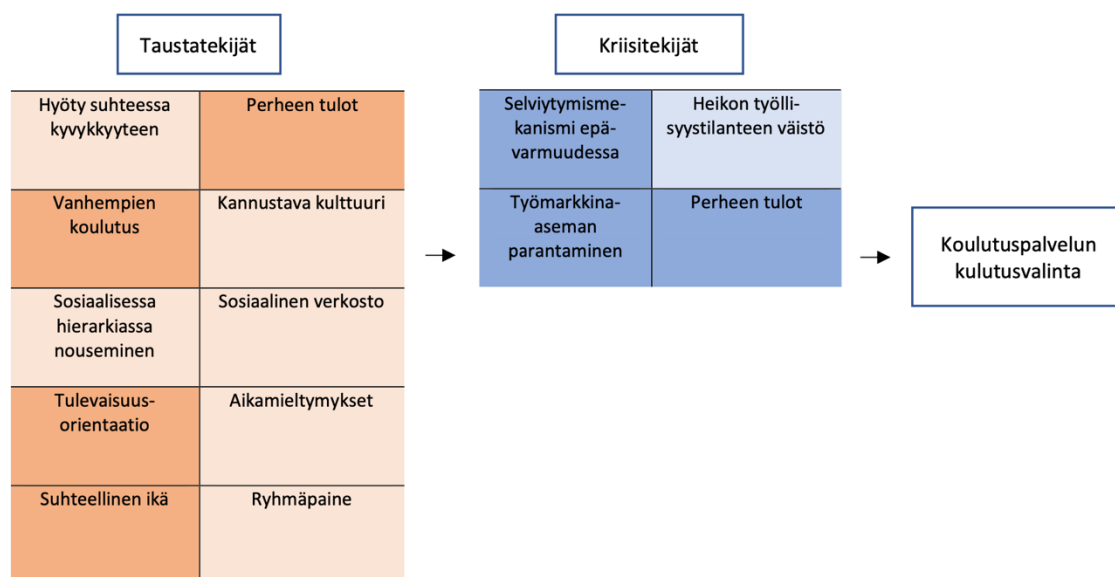
Taulukko 2. Koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat taloudelliset tekijät.

Koulutuspalvelun kulutusvalinta		
Hyöty suhteessa kyvykkyyteen	Perheen tulot	Selviytymismekanismi epävarmuudessa
Vanhempien koulutus	Kannustava kulttuuri	Heikon työllisyystilanteen väistö
Sosiaalisessa hierarkiassa nouseminen	Sosiaalinen verkosto	Työmarkkina-aseman parantaminen
Tulevaisuusorientaatio	Aikamieltymykset	Perheen tulot
Suhteellinen ikä	Ryhmäpaine	

Taulukosta huomataan, että talouskriisin vaikutuksia koulutuspalvelun kulutusvalintaan löydettiin huomattavasti vähemmän kuin yleisiä tekijöitä. Lisäksi kävi ilmi, että perheen tulojen vaikutus kertaantuu talouskriisin myötä. Tuloilla on todettu olevan ylipäättään suuri merkitys inhimillisen pääoman kerryttämiseen (Zuluaga, 2013), mutta lisäksi negatiiviset shokit taloudessa vaikuttavat voimakkaammin alhaisen tulotason perheissä koulutuksellisiin panostuksiin (Stinebrickner & Stinebrickner, 2003).

2.4 Malli koulutuspalvelun kulutusvalinnasta

Teoriakatsauksesta selvisi, että koulutuspalvelun kulutukseen vaikuttavat hyvin erilaiset tekijät, joista useat eivät suoraan kytkeydy taloudelliseen kriisiin. Nämä taustalla vaikuttavat tekijät liittyvät yksilön kyvykkyyteen, perheen taloudellisiin resursseihin ja kasvuympäristöön. Kuviossa 1 on esitetty nämä taustalla vallitsevat sekä talouskriisin myötä aktivoituvat koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat tekijät. Empiriaan tarkasteltavaksi valitut tekijät on merkitty tummemmalla värillä.

Kuvio 1. Koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavat tekijät.

Vaikka tutkielmassa keskitytään kriisin myötä aktivoituviiin tekijöihin, on huomioitava abiturienttien ominaispiirteet ja siksi empiriaan on otettu mukaan myös yleisiä tekijöitä tarkasteltavaksi. Siten voidaan saavuttaa tutkielman kolmas tavoite, eli testata, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä eri abiturienttiryhmissä. Empiriaan on valittu tarkasteltavaksi vanhempien koulutus, abiturientin tulevaisuusorientaatio ja suhteellinen ikä. On tutkittu, että vanhempien koulutuksella on suuri vaikutus lapsen osallistumiseen jatkokoulutukseen (Finnie, 2012). Vanhempien koulutuksen antama tuki opiskeluun voi kriisiaikaan korostua, kun oppilaat ovat muutenkin suuressi kotona opiskelun varassa.

Mitä paremmin yksilö ymmärtää tämän hetken toiminnan seuraukset tulevaisuuden kannalta, sitä voimakkaampana hän kokee toiminnan instrumentaalisen arvon. Opiskelun koettu instrumentaalinen arvo kasvattaa motivaatiota, tuottavaa opiskelua ja akateemista saavuttamista. (Schuitema ja muut, 2014.) Kriisiaikana tulevaisuusorientaatio on entistä merkityksellisempi tekijä, kun tulevaisuus on juuri muuttunut epävarmemmaksi ja tässä ajassa olisi tärkeää pystyä tekemään hyviä valintoja. Lisäksi suhteellinen ikä on kiinnostava tarkasteltava tekijä, sillä myös sillä on todettu olevan oppilaiden valmiuksiin

liitetty eriarvoistava vaikutus (Peña, 2020). Onkin mielenkiintoista nähdä, mikä rooli näillä tekijöillä on tavallisista poikkeavissa taloudellisissa olosuhteissa.

Jotta voidaan tutkia nimenomaan kriisin vaikutusta koulutuspalvelun valintaan, ovat taloudelliset tekijät erityisen oleellisia tutkimuksessa. Niiden avulla päästään tutkielman toiseen tavoitteeseen, eli analysoimaan, millaisia abiturienttiklustereita voidaan löytää suhteessa taloudellisen kriisin kokemukseen. Koulutus voi toimia selviytymismekanismina epävarmassa ajassa (Huang & Zhou, 2013) ja epäsuotuisilla työmarkkinoilla koulutuksella on todettu olevan yksilön asemaa parantava vaikutus (Cutler ja muut, 2015). Kuten edellisessä kappaleessa kävi ilmi, perheen tulot vaikuttavat niin taustalla inhimillisen pääoman kerryttämiseen (Zuluaga, 2013), kuin myös kriisin myötä korostuneena, sillä alhaisen tulotason perheissä negatiivisella shokilla taloudessa on erityisen voimakas merkitys (Stinebrickner & Stinebrickner, 2003). Taloudellisista tekijöistä on jätetty pois heikon työllisyystilanteen väistö, sillä Suomessa valtaosa abiturienteista ei suunnittele työllistymistä lukioaikana. Lisäksi menetetyt tulot työelämässä eivät ole lukioikäisillä yhtä merkityksellisiä kuin korkeammilla koulutusasteilla, eivätkä taloudelliset olosuhteet työllisyystilanteen kannalta ole siksi niin merkittäviä kuin ylemmillä koulutusasteilla (Berdard & Herman, 2008).

3 Metodologia

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen metodologisia valintoja. Luvussa tarkastellaan käytettyä aineistonkeruumenetelmää, eli kvantitatiivista kyselytutkimusta ja perustellaan sen valintaa. Kerätty aineisto esitellään, kuvataan sen hankintaprosessi ja käydään läpi käytetyt kvantitatiiviset analyysimenetelmät. Lisäksi keskustellaan tutkimuksen luotettavuudesta ja yleistettävyydestä.

3.1 Kvantitatiivinen kyselytutkimus

Tutkimuksen lähestymistapa on kvantitatiivinen eli määrällinen. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä, mikä edellyttää riittävän suurta ja edustavaa otosta. Tilastollisen päättelyn avulla tuloksia pyritään yleistämään tutkittuja havaintoyksiköitä laajempaan joukkoon. Kvantitatiivista tutkimusta käytetäänkin kartoittamaan olemassa oleva tilanne. (Heikkilä, 2014, s. 15.) Tässä tutkielmassa on tarkoitus selvittää abikurssin kulutusvalintaan vaikuttavia tekijöitä, minkä vuoksi kvantitatiivinen lähestymistapa on perusteltu.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa rakennetaan, selitetään, uudistetaan, puretaan ja täsmennetään aiempia teorioita ja käsitteitä. Tutkimusprosessissa edetään ensin teoriasta käytäntöön, kuten kyselyyn tai haastatteluun. (Vilka, 2007, s. 25.) Tutkielman aineisto kerättiin kyselylomaketta käyttäen, mikä on yksi määrällisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. Kyselylomake on soveltuva menetelmä, kun havaintoyksikkönä on henkilö ja häntä koskevat asiat kuten mielipiteet, käyttäytyminen tai asenteet. Se on soveltuva tapa myös silloin, kun tutkittavia on paljon ja he ovat hajallaan. Lisäksi sitä käytetään henkilökohtaisten asioiden tutkimiseen, kuten ihmisen koetun terveyden, ansiotulojen tai kulutuksen tarkasteluun. (Vilka, 2007, s. 28.) Tarkastelun kohteena ovat lukumäärällisesti runsaat abiturientit, jotka ovat levittäytyneet maantieteellisesti laajasti ja tutkimuksen aiheena on heidän kulutuksensa. Näistä syistä johtuen kyselylomake on soveltuva aineistonkeruumenetelmä tässä tutkimuksessa.

3.2 Aineisto

Seuraavaksi esitellään tutkielman aineisto. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaillaan aineiston hankintaprosessi ja esitellään vastaajat, eli tutkielman kohderyhmään kuuluvat abiturientit. Tämän jälkeen kerrotaan tutkielman kyselylomakkeesta ja raportoidaan siinä esitetyt väittämät.

3.2.1 Vastaajat

Kyselylomakkeen vastaukset kerättiin lähettämällä WordDiven abiturienttiasiakkaille sähköpostiin kurssikirje, jossa kerrottiin kyselystä. Kirje lähetettiin syksyn 2020 ja kevään 2021 kurssin ostaneille, joiden ostotapahtuma sijoittui aikavälille 1.4.2020 – 16.2.2021. Kysely (liite 1) lähetettiin yhteensä 12 880 abiturientille ja koko vastaajamäärä oli $n=1663$. Vastauksia tuli heti niin paljon, että muistutusviestejä ei lähetetty. Aineiston edustavuuden kannalta on tärkeää saada niin korkea vastausprosentti kuin mahdollista. Vastamatta jättäneet ovat joiltakin ominaisuuksiltaan erilaisia kuin kyselyyn vastanneet, mikä aiheuttaa harhaa tuloksiin. Siksi on parempi saada suuri vastausprosentti kuin kasvattaa otoksen kokoa. (Heikkilä, 2014, s. 42.) Tutkimuksessa pyrittiin mahdollisimman korkeaan vastausprosenttiin arpomalla vastanneiden kesken kolme 300:euron S-ryhmän lahjakorttia. Vastausprosentti oli 12,9. Kyselyn ensimmäisellä sivulla karsittiin pois vastaajat, jotka eivät sopineet tutkielman perusjoukkoon. Siten aineiston lopullinen vastaajamäärä oli $n=1526$ ja vastausprosentti 11,8.

Saatekirjeessä kerrottiin, että tutkimus on osa Vaasan yliopistolle tehtävää pro gradu - tutkielmaa ja että tarkoitus on tutkia koronapandemian vaikutuksia abeihin ja abikursseihin kulutukseen. Saatekirjeessä kerrottiin arvonnasta ja mainittiin, että kyselyyn vastaminen vie noin seitsemän minuuttia. Lisäksi kerrottiin, että lopussa halutessa jätettävien yhteystietojen ei yhdistetä kyselyn vastauksiin ja että kaikki vastaukset käsitellään täysin anonymisti. Kyselyssä kehoitettiin olemaan tutkielman tekijään tarvittaessa yhteydessä. Vain yksi vastaaja otti yhteyttä, jolloin voitiin olettaa, että lomake oli riittävän selkeä.

Tutkimuksen aineisto koostuu suomalaisista abiturienteista, jotka ovat ostaneet WordDiven englannin tai ruotsin abikurssin koronapandemian aikana. WordDive on tekoälyyn perustuva, verkossa toimiva kielenoppimisohjelma ja -sovellus. Muiden tarjoamiensa kurssien ohessa WordDiven valikoimaan kuuluvat englannin ja ruotsin abikurssit. Asiakas voi valita, haluaako hän tehdä lyhyen tai pitkän englannin oppimäärän tai pitkän tai keskipitkän ruotsin oppimäärän mukaisen kurssin. Englannin abikurssi maksaa 89 euroa ja ruotsin 69 euroa. Kursseihin kuuluu myös arvosanatakuu: jos käyttäjä tekee koko kurssin, käy ylioppilaskokeessa eikä saa tavoitteen mukaista arvosanaa, maksaa WordDive kurssimaksun takaisin. Käyttäjä voi valita englannissa E:n tai C:n tavoitearvosanaksi ja ruotsissa M:n.

3.2.2 Kyselylomake

Kvantitatiivisen aineiston keruussa käytetään yleensä standardoituja tutkimuslomakkeita, joissa on valmiit vastausvaihtoehdot (Heikkilä, 2014, s. 15). Lomakkeeseen (taulukko 3) tuotiin teoriasta mukailtuja kysymyspatteristoja niin paljon kuin niitä löydettiin. On tärkeää, että jokainen vastaaja ymmärtää käsitteet ja kysymykset samoin, jotta tutkimustulos on luotettava ja yleistettävä (Vilkkä, 2007, s. 37). Tässä tutkielmassa lomaketta testattiin viidellä henkilöllä, joiden palautteiden perusteella kahden kysymyksen muotoilu selkeytettiin.

Taulukko 3. Kyselylomake.

KYSELYLOMAKE		
Muuttuja	Väittämät	Teoria/mukailtu mittaristo
Kokemus talouskriisistä	Taloudellinen tilanteeni on heikentynyt. Minulla on vähemmän rahaa käytettävänä kuin muilla ikäisilläni. En pysty käyttämään rahaa tarpeettomiin hyödykkeisiin niin kuin ennen. Koen enemmän pelkoa taloudellisesta tulevaisuudestani. Pelkään enemmän, että elämästä tulee vaikeaa tulevaisuudessa. Olen huolestuneempi taloudellisesta tilanteestani. Olen valmiimpi näkemään vaivaa, jotta löydän alhaisemman hinnan. Shoppailen todennäköisemmin useassa liikkeessä hyötyäkseni alhaisista hinnoista. Uskon enemmän, että säästetty raha alhaisempien hintojen etsinnässä on käytetyn ajan arvoista. Uskon enemmän, että on vaivan arvoista käyttää aikaa alhaisten hintojen löytämiseen.	Hampson ja McGoldrick (2017)
Tulevaisuusorientaatio	Ajattelen, mitä tulevaisuudellani on varastossa. Ajattelen tulevia aikoja. Keskityn tulevaisuuteeni. Kuvittelen, mitä huomina tuo minulle.	Shipp ja muut (2009)
Oston välttämättömyys	Abikurssin ostaminen oli välttämätöntä. Vaikka minulla olisi vain vähän rahaa, ostaisin abikurssin. Oli todella tärkeää ostaa abikurssi.	Muotoiltu tähän tutkimukseen
Selviytymismekanismi epävarmuudessa	Abikurssin avulla voin vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuteeni. Abikurssin avulla koen vähemmän epävarmuutta. Koen, että voin vaikuttaa elämäni abikurssin avulla.	Muotoiltu tähän tutkimukseen
Työmarkkina-aseman parantaminen	Abikurssin avulla voin lopulta työllistyä paremmin. Jos käyn abikurssin, vaikutan myönteisesti tulevaisuuden työllisyystilanteeseeni.	Muotoiltu tähän tutkimukseen
Koronapandemian vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille	Arvioi asteikolla 1–5 kuinka paljon koronapandemia on lisännyt tai vähentänyt halukkuuttasi osallistua abikurssille. Miten koet koronapandemian vaikuttaneen halukkuuteesi osallistua abikurssille?	Muotoiltu tähän tutkimukseen

Lomakkeen ensimmäisellä sivulla (liite 1) oli kolme pakolliseksi asetettua kysymystä, joiden avulla karsittiin pois vastaajat, jotka eivät sopineet kohderyhmään. Kohderyhmään

kuuluvat henkilöt, jotka olivat kyselyn vastaushetkellä 17–20-vuotiaita, he olivat olleet korona-aikana abiturientteja suomalaisessa lukiossa ja lisäksi osallistuneet WordDiven abikurssille tuona aikana. Jäljelle jääneiltä vastaajilta kysyttiin ensin taustatietoja ja demografisia muuttujia. Kysymysten muotoilua varten tutustuttiin aikaisempiin tutkimuksiin ja valittiin tähän tutkimukseen parhaiten soveltuvimmat tavat kysyä ikää, sukupuolta, suhteellista ikää, kokemusta perheen taloudesta, vanhempien koulutusta sekä perheen tuloja.

Taustakysymysten jälkeen lomakkeessa esitettiin väittämiä liittyen taloudellisen kriisin kokemukseen ja muihin empiriaan tarkasteltavaksi valittuihin tekijöihin. Luotettavuuden vuoksi samaa dimensiota mitattiin useammalla eri väittämällä. Kyselylomakkeen lopussa kysyttiin lisäksi avoimen kysymyksen muodossa, miten vastaaja koki koronapandemian vaikuttaneen halukkuuteen osallistua abikurssille (liite 1). Vastaukset kysymykseen jätettiin tarkemman analyysin ulkopuolelle, mutta ne antoivat tutkijalle lisäselvitystä aiheesta ja vastauksia käytettiin tulokinnan apuna.

3.3 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin tekemällä kuvailevat analyysit, faktori- ja klusterianalyysit, Khiin neljä -testit sekä ANOVA-analyysit SPSS-ohjelmassa kyselylomakkeen vastauksiin. Aineiston analysointi aloitettiin kuvaavilla analyyseilla, joiden avulla aineisto esiteltiin. Siten voitiin muodostaa selkeä kuva otannasta ja siitä, miten se edustaa tutkielman kohderyhmää. Kuvailevat analyysit kartoittivat demografisia muuttujia, eli suhteellista ikää, perheen tuloja, kokemusta taloudellisesta tilanteesta ja vanhempien koulutusta. Lisäksi kuvailevien analyysien avulla selvitettiin, miten vastaajat ylipäättään kokivat koronakriisin ja sen vaikutukset halukkuuteen osallistua abikurssille. Kuvailevien analyysien perusteella huomattiin, että abiturientit eivät keskimääräisesti koe vahvaa taloudellista ahdinkoa koronapandemian myötä, mutta pandemialla on keskiarvoisesti ollut hieman vähentävä vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille. Lisäksi todettiin, että abiturientit osoittavat merkittävää tietoisuutta tulevaisuudestaan.

Faktorianalyysissä pyritään kuvaamaan muuttujien kokonaisvaihtelua pienemmällä muuttujien määrällä. Mallia käytetään järjestysasteikollisillekin muuttujille, mutta se on rakennettu vähintään välimatka-asteikon tasoille muuttujille. Faktorianalyysissa etsitään havaittujen muuttujien avulla niin sanottuja *piilomuuttujia*, jotka ovat taustalla vaikuttavia tekijöitä. Tutkijan tulee tulkita saadut faktorit, eli selvittää, mitkä alkuperäisistä muuttujista ovat eniten korreloituneita kyseisen faktorin kanssa ja faktorille annetaan nimi tämän perusteella. (Heikkilä, 2014, s. 231–232.) Usein faktorianalyysiä tehdessä dataa valmistetaan jatkoanalyysille, kuten klusteri- tai regressioanalyysille (Janssens ja muut, 2008, s. 245). Jatkoanalyysia varten voidaan laskea *faktoripisteet* kullekin havaintoyksikölle, kun taas *kommunaliteetti* kertoo, kuinka suuren osan faktorit selittävät muuttujan vaihtelusta (Heikkilä, 2014, s. 232).

Tässä tutkielmassa faktorianalyysillä hahmotettiin aineiston rakennetta ja sen avulla muodostettiin valinnan dimensiot, eli faktorit, joita käytettiin klusterianalyysissa. Faktorianalyysi suoritettiin kyselylomakkeen kysymyksien 9 ja 10 väittämiin (liite 1). Faktorianalyysissa väittämät latautuivat viidelle muuttujalle, joista neljä olivat kelvollisia faktoreiksi. Faktoreille annettiin nimet *Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta*, *Taloudellinen huoli*, *Hintatietoisuus* sekä *Tulevaisuusorientaatio*. Faktorien keskiarvojen perusteella huomattiin, että analyysin tulokset olivat linjassa kuvailevien analyysien kanssa. Keskiarvojen perusteella abiturientit ovat tulevaisuusorientoituneita, mutta eivät koe merkittävää taloudellista huolta koronapandemian myötä.

Klusterianalyysissa (tai ryhmittelyanalyysissa) havainnot luokitellaan ennalta tuntemattomiin ryhmiin siten, että ryhmien välillä on selvät erot ja saman ryhmän jäsenet ovat toistensa kaltaisia. Analyysin pohjana voidaan käyttää faktorianalyysissa saatuja faktoripisteitä. Haasteena on, että etukäteen voi olla vaikea arvioida odotettavia ryhmiä. Lisäksi erilaisilla ryhmittelymenetelmillä voidaan päästä hyvinkin erilaisiin tuloksiin. Ryhmittelyä kannattaa kokeilla useaan kertaan, jos aineistossa on muusta joukosta huomattavasti poikkeavia havaintoja (*outliers*). (Heikkilä, 2014, s. 233.)

Kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia esitetään taulukoin, kuvioin, tunnuslukuin ja tekstinä. On tutkijan päätettävissä, minkä esitystavan hän valitsee. Tulosten esittäminen tulee kuitenkin olla objektiivista, eikä tutkijan pidä tietoisesti esittää tuloksia niin, että niistä saa väärän tai harhaanjohtavan kuvan. (Vilkkä, 2007, s. 135.) Klusterianalyysi tehtiin faktorianalyyssissa muodostetuille neljälle faktorille, jotta voitiin löytää abiturientti-klustereita suhteessa taloudellisen kriisin kokemuksiin. Selkeimmät klusteriryhmät huomioiden tutkielman tarkoituksen löytyivät neljällä eri klusterilla. Klusterit saivat nimet *Ilman pärjäävät*, *Huolehtivaiset*, *Tulevaisuuden painottajat* ja *Huolettomat*. Ryhmien välillä oli selviä eroja kaikkien faktoreiden suhteen.

Lopuksi tehtiin ANOVA-analyytit, jotta voitiin saavuttaa tutkielman kolmas tavoite, eli testata, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä kussakin ryhmässä. ANOVA-analyyssiä, eli varianssianalyyssiä, käytetään tutkimaan eroavatko kahden tai useamman ryhmän keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi toisistaan (KvantiMOTV, 2002). ANOVA-analyytit tehtiin neljälle klusterille demografisten muuttujien osalta. Kuitenkin sukupuolen ja vanhemman koulutuksen osalta tehtiin Khiin neliö -testi, sillä nämä väittämät olivat luokitteluasteikollisia. ANOVA-analyysi ei siis soveltunut näille väittämille, sillä se vaatii järjestysasteikolliset muuttujat. ANOVA-analyysi tehtiin lisäksi kysymykselle koskien muuttunutta halukkuutta osallistua abikurssille koronapandemian myötä. Analyyseissä kävi ilmi, miten eri demografiset muuttujat selittivät eri klusterien suhtautumista talouskriisiin ja abikurssin valintaan. Lisäksi selvisi, että vain *Huolehtivaiset* kokivat koronapandemian lisänneen heidän halukkuuttaan osallistua abikurssille.

3.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Hyvän kvantitatiivisen tutkimuksen perusvaatimuksia tarkastellessa arvioidaan usein tutkimuksen *validiteettia* (pätevyys) ja *reliabiliteettia* (luotettavuus). Validiteetilla tarkoitetaan, että tutkimuksen tulee mitata sitä mitä oli tarkoituskin. Validius on varmistettava etukäteen, sillä jälkikäteen sen tarkastelu on hankalaa. Tutkimukselle tulee asettaa täsmälliset tavoitteet, ja validilla mittarilla suoritettavat mittaukset ovat pääasiassa oikeita.

Perusjoukon tarkka määrittely, edustava otos ja korkea vastausprosentti edesauttavat validiutta. Tässä tutkielmassa validiutta edistettiin asettamalla täsmälliset tavoitteet, mukailemalla teoriasta löydettyjä kysymyspatteristoja, testaamalla lomaketta etukäteen sekä mahdollisimman edustavan otoksen ja korkean vastausprosentin (11,8) varmistamisella.

Reliabiliteetti tarkoittaa tulosten tarkkuutta ja toistettavuutta. Tuloksia ei pidä yleistää pätemättömille alueille. Tutkijan on oltava tarkka ja kriittinen koko tutkimuksen ajan, tulokita tuloksia oikein ja käyttää vain hallitsemiaan analysointimenetelmiä. Lisäksi otoksen on edustettava koko tutkittavaa perusjoukkoa ja otoskoon on oltava tarpeeksi suuri, jotta tulokset eivät ole sattumanvaraisia. (Heikkilä, 2014, s. 27–28.) Tässä tutkielmassa on harjoitettu kriittisyyttä ja tarkkuutta koko tutkielman ajan, ja käytetty vain hallittuja analysointimenetelmiä. Tutkielman otos edustaa koko tutkittavaa perusjoukkoa, eli WordDiven maksullisen abikurssin korona-aikana ostaneita abiturienteja ja otoskoko (n=1526) on riittävän suuri, jotta tutkimuksen tulokset eivät ole sattumanvaraisia.

Luotettavuuden varmistamiseksi tärkeää on myös *objektiivisuus* (puolueettomuus). Tutkimukseen liittyy aina tutkijan subjektiivisia valintoja, kuten tutkimusmenetelmän tai raportointitavan valinta. Lisäksi tutkijalle voi sattua tahattomia virheitä, mutta anteeksiantamatonta on tahallinen tulosten vääristely tai helposti saatavilla olevien kontrollikeinojen laiminlyönti. Tulokset eivät saa riippua tutkijasta, eikä tutkijan vaihtaminen muuta objektiivisen tutkimuksen tuloksia. (Heikkilä, 2014, s. 28–29.) Tutkimusprosessin ja tulosten puolueettomuutta edesauttaa tutkittavan ja tutkijan etäinen suhde. Kun aineisto kerätään verkossa, tutkija ei henkilökohtaisesti tapaa tutkittavaa, jolloin etäisyys on helppo toteuttaa. (Vilkka, 2007, s. 16.) Tutkielman tekijä on töissä case-yrityksessä ja työskentelee abikurssien parissa, mikä on huomioitava objektiivisuuden suhteen, sillä se on saattanut vaikuttaa joihinkin subjektiivisiin valintoihin tutkielmassa. Kuitenkin verkossa kerätyn aineiston myötä etäisyys tutkijan ja tutkittavien välillä on säilynyt. Lisäksi tutkielmassa on käytetty hyväksi todettuja analyysimenetelmiä, joita on sovellettu parhaan kyvyn mukaan.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on oletuksena, että jokin taustalla oleva tekijä johtaa yleistettävästi tiettyihin seurauksiin (Vilkkä, 2007, s. 23). Tutkimuksen *yleistettävyyttä* pohtiessa tulee huomioida, että tutkimuksessa ei ole tutkittu abiturientteja, jotka eivät ole valinneet kyseisen yrityksen maksullista abikurssia. Heidän joukossaan on siis abiturientteja, jotka ovat valinneet kilpailijan maksullisen abikurssin tai eivät ole osallistuneet abikurssille lainkaan. Lisäksi tulee huomioida, että koska tarkastelun kohteena on ainoastaan kielten (englanti ja ruotsi) abikurssit, tulokset eivät ehkä ole täysin yleistettäviä kaikkiin aineisiin. Joku saattaa esimerkiksi panostaa matematiikan, mutta ei kielen abikurssiin eri syistä johtuen. Toisaalta on hyvä huomioida, että vuoden 2020 korkeakoulu-uudistuksen myötä varsinkin A-kieli painottuu merkittävästi eri korkeakoulujen hauissa.

Lisäksi on huomattava, että WordDive tarjoaa arvosanatakuun ja sen abikurssit ovat asemoituneet hinnaltaan edullisiksi. Voidaan siis todeta, että taloudellista ahdinkoa kokeva kuluttaja saattaa valita WordDiven abikurssin juuri sen edullisuuden ja tarjoaman arvosanatakuun vuoksi. Kuitenkin voi olla, että merkittävää taloudellista ahdinkoa kokeva kuluttaja olisi taipuvainen kääntymään ilmaisiin opiskelumenetelmiin ja hänellä ei ehkä yksinkertaisesti olisi mahdollisuutta suorittaa kurssimaksua.

4 Abikurssin kulutusvalinnan vaikuttimet

Tässä luvussa esitetään kyselylomakkeella kerätty aineisto sekä tehdyt kvantitatiiviset analyysit. Luvun alussa esitellään aineisto kuvailevien analyysien avulla, ja sen jälkeen siirrytään tarkastelemaan faktori- ja klusterianalyysien tuloksia. Niiden myötä saatiin tietoa siitä, millaisia eri ryhmiä abiturienttien joukossa on suhteessa taloudellisen kriisin kokemukseen. Tämän jälkeen esitellään Khiin neliö -testit ja ANOVA-analyysit, joiden avulla selvitettiin, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä kussakin ryhmässä.

4.1 Erilaiset abiturientit

Tässä luvussa esitellään aineisto kuvailevien analyysien avulla, jotta voidaan muodostaa selkeä kuva otannasta ja siitä, miten se edustaa tutkielman kohderyhmää. Kuten aiemmin kerrottu, kyselyyn vastasi yhteensä 1663 henkilöä. Kyselyyn vastanneista karsiutui ensimmäisen sivun jälkeen pois 137 vastaajaa, jolloin aineiston koko oli $n=1526$ jokaiselle faktorille ja lopullinen vastausprosentti 11,8. Koska kyselyssä ei asetettu pakollisiksi kysymyksiksi kuin väistämättömät, n vaihteli hieman eri kysymysten välillä, mikä on havainnollistettu raportoinnissa.

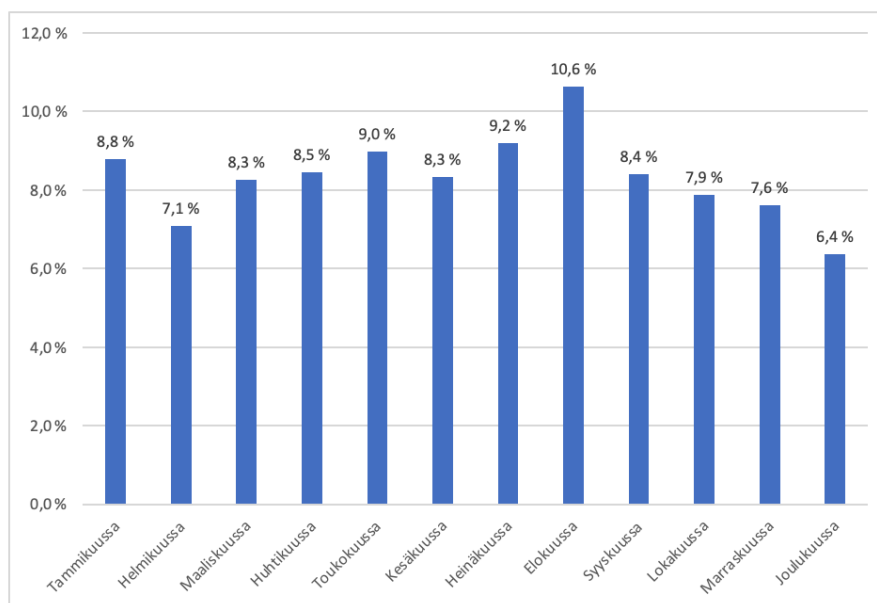
4.1.1 Demografisten muuttujien tarkastelua

Seuraavaksi tarkastellaan demografisten muuttujien jakaantumista aineistossa. Ensimmäisellä sivulla kysyttiin karsivien kysymysten lisäksi vastaajan sukupuolta. Taulukosta 4 voidaan huomata, että suurin osa vastaajista oli 18- ja 19-vuotiaita (88,3 %), kuten usein alkuvuoden abiturientit ovatkin. Vastaajista enemmistö oli naisia (83,6 %). Myös miehiä oli merkittävä määrä (15,5 %), mutta sukupuolijakauma on melko vino, mikä on huomioitava tulosten tulkinnassa.

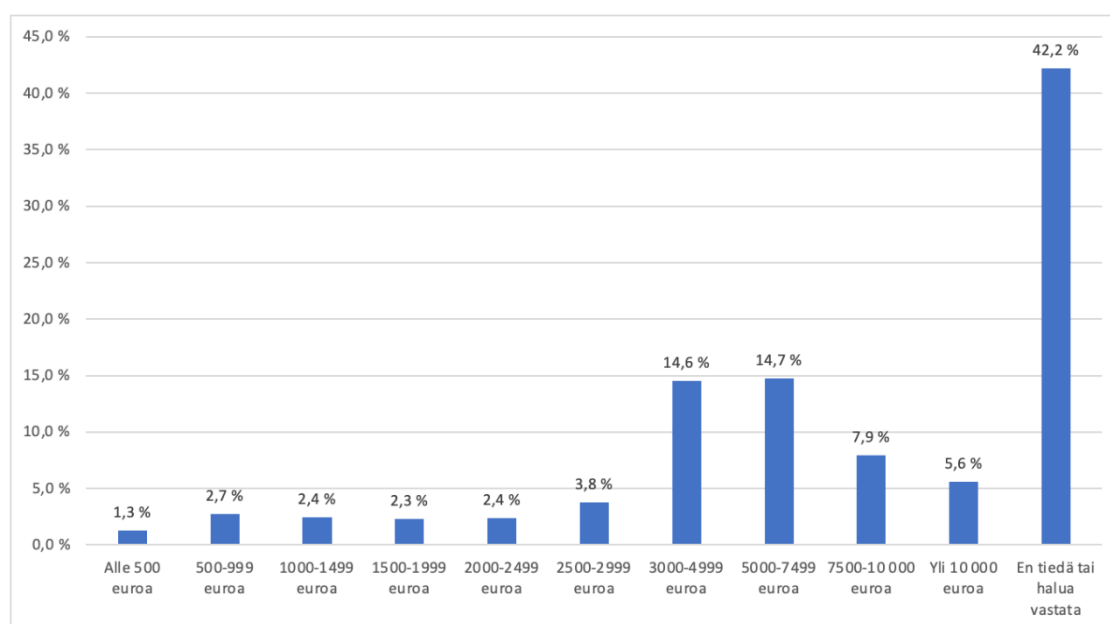
Taulukko 4. Vastaajien ikä ja sukupuoli.

Ikä	Osuus vastaajista (%)	Sukupuoli	Osuus vastaajista (%)
≤ 16 vuotta	0 %	Nainen	83,6 %
17 vuotta	8 %	Mies	15,5 %
18 vuotta	67,7 %	Muu	0,4 %
19 vuotta	20,6 %	En halua vastata	0,5 %
20 vuotta	5,4 %		
≥ 21 vuotta	5,5 %		
Vastaajien määrä	n=1663		n=1662
Keskihajonta	.838		.426

Teoriasta nostettiin tarkastelun kohteeksi vastaajan suhteellinen ikä, sillä tutkimusten mukaan lukion aikana vanhempi ikä antaa edun, joka vaikuttaa koulutuksellisiin panostuksiin (Peña, 2020). Vastaajien syntymäkuukausi on havainnollistettu kuviossa 2. Siitä voidaan nähdä, että vastaajat hajaantuivat melko tasaisesti koko kalenterivuodelle, eikä aineistossa ole merkittävää vinoutta esimerkiksi alku- tai loppuvuonna syntyneiden kesken.

Kuvio 2. Suhteellinen ikä (n=1524).

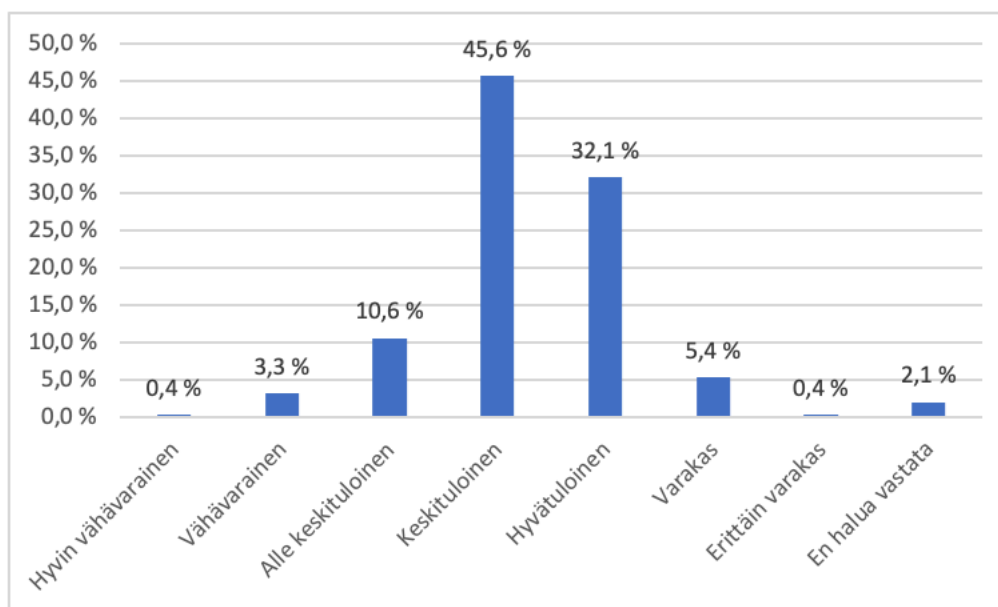
Kirjallisuudessa ilmeni tulojen vaikuttavan paitsi taustatekijänä (Zuluaga, 2013), myös koston talouskriisin aikaan koulutuksen kulutukseen (Stinebrickner & Stinebrickner, 2003). Perheen tuloja päädyttiin kysymään sekä tarkkoina kuukausituloina, että kokemuksena perheen taloudellisesta tilanteesta, sillä usein abiturientit eivät ole tietoisia perheensä tarkoista tuloista. Kuviosta 3 voidaan havaita tämän oletuksen pitäneen paikkansa melko hyvin, kun 42,2 % vastaajista ei tiennyt tai halunnut vastata kysymykseen koskien perheen yhteenlaskettuja kuukausituloja. Voidaan lisäksi huomata, että tulot tienneistä vastaajista suurin osa arvioi perheensä tuloiksi vähintään 3000 euroa ja enintään 7499 euroa. Kuitenkin myös pienituloisia (alle 3000 euroa kuukaudessa) oli yhteensä 14,9 %, eli merkittävä määrä. Näitäkin tietoja täytyy kuitenkin tarkastella kriittisesti, sillä abiturientit ovat voineet arvioida perheensä tulot virheellisesti.

Kuvio 3. Kotitalouden yhteenlasketut kuukausitulot veroja vähentämättä (n=1525).

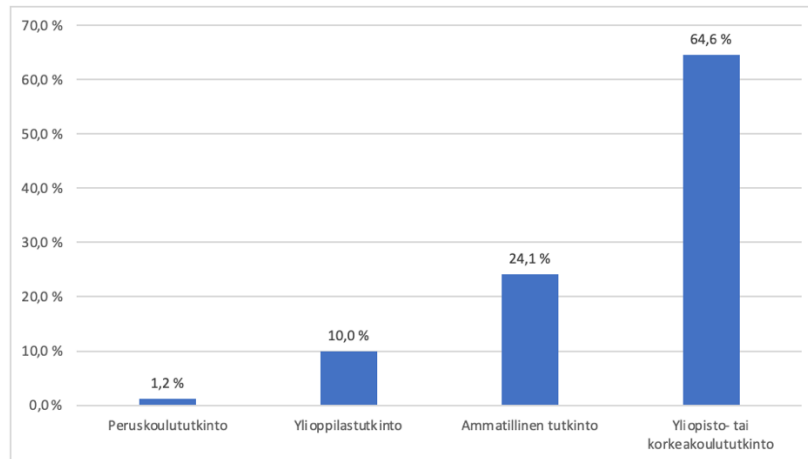
Tarkkojen kuukausitulojen lisäksi kysyttiin siis vastaajan koettua taloudellista tilannetta (kuvio 4). Paitsi perheen todelliset tulot, myös abiturientin kokemus hänen taloudellisesta asemastaan voi vaikuttaa abikurssin kulutusvalintaan merkittävästi, sillä taloudellisen stressin myötä kuluttajan preferenssit muuttuvat (Hampson & McGoldrick, 2017). Siksi kysymys nähtiin tärkeäksi tutkimuksen kannalta. Kuviosta 4 ilmenee, että suurin

osa abiturienteista kokee perheensä olevan keskituloinen, ja toiseksi eniten vastauksia sai ”hyvätuloinen”. Täytyy kuitenkin muistaa, että kaikki vastaajat olivat tehneet abikurssin kulutusvalinnan. Siksi vastaajien joukossa lienee suhteellisesti enemmän vähintään keskituloisia kuin jos olisi tutkittu myös abikurssin kulutusvalinnan pois jättäneitä. Joka tapauksessa molemmissa tulokysymyksissä vastaukset painottuivat selvästi ylämediaaniin, josta voidaan päätellä, että suurin osa vastaajista ei kokenut vakavaa taloudellista huolta vastaushetkellä.

Kuvio 4. Perheen koettu taloudellinen tilanne (n=1525).

Teoriasta selvisi, että vanhempien koulutuksella on huomattava vaikutus nuoren koulutuksellisiin ponnistuksiin (Finnie, 2012). Kyselylomakkeen vastauksista kävi ilmi (kuvio 5), että merkittävällä enemmistöllä vastaajista (64,6 %) on vähintään yksi vanhempi, jolla on yliopisto- tai korkeakoulututkinto. Tämän perusteella voidaan nähdä selvä yhdenmukaisuus teorian kanssa, kun tarkastellaan abikurssin kulutusvalinnan tehneitä abiturientteja ja olettaa, että vanhemman korkean koulutuksen luoma kannustava ilmapiiri on edistänyt abikurssin kulutusvalintaa.

Kuvio 5. Korkein tutkinto, mikä vähintään toisella vanhemmalla on (n=1524).

4.1.2 Korona- ja abikurssiväittämien tarkastelua

Ennen faktorianalyysia on syytä tarkastella yleisesti, miten abiturientit suhtautuvat talouskriisiin ja kaupallisen abikurssin valintatekijöihin. Kaikki väittämät esitettiin Likertasteikolla 1–5 (1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jokseenkin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Taulukossa 5 on esitetty keskiarvo ja mediaani väittämiin koskien abiturientin kokemusta talouskriisistä ja tulevaisuusorientaatiota.

Keskiluvuista voidaan nähdä, että kolme väittämää liittyen tulevaisuusorientaatioon ovat mediaaniltaan 4 (*Keskityn tulevaisuuteeni, Ajattelen, mitä tulevaisuudellani on varastossa, Ajattelen tulevia aikoja*). Tästä voidaankin tehdä johtopäätös, että aineiston vastaajat, eli maksullisen abikurssin ostaneet abiturientit, ovat melko tulevaisuusorientoituneita. Tämä on yhdenmukainen lopputulema Schuiteman ja muiden (2014) väittämän mukaan, että tulevaisuutensa tiedostaminen korreloi positiivisesti koulutuksellisten panostusten kanssa. Sen sijaan väittämät koskien kokemusta talouskriisistä saavat melko tasaiset keskiluvut, eikä yhdenkään väittämän mediaani oli korkeampi kuin 3. Tästä voidaankin päätellä, että keskiarvoisesti abiturientit eivät koe suurta taloudellista huolta koronapandemian myötä.

Taulukko 5. Koronapandemiaväittämien keskiluvut (n=1526).

Verrattuna aikaan ennen koronapandemiaa, tällä hetkellä...	ka	md
Koen enemmän pelkoa taloudellisesta tulevaisuudestani.	3,0	3
Shoppailen todennäköisemmin useassa liikkeessä hyötyäkseni alhaisista hinnoista.	2,3	2
En pysty käyttämään rahaa tarpeettomiin hyödykkeisiin niin kuin ennen.	2,7	3
Keskityn tulevaisuuteeni.	3,8	4
Uskon enemmän, että säästetty raha alhaisempien hintojen etsinnässä on käytetyn ajan arvoista.	3,3	3
Pelkään enemmän, että elämästä tulee vaikeaa tulevaisuudessa.	3,4	4
Olen huolestuneempi taloudellisesta tilanteestani.	3,0	3
Olen valmiimpi näkemään vaivaa, jotta löydän alhaisemman hinnan.	3,1	3
Uskon enemmän, että on vaivan arvoista käyttää aikaa alhaisten hintojen löytämiseen.	3,2	3
Kuvittelen, mitä huomina tuo minulle.	3,2	3
Ajattelen, mitä tulevaisuudellani on varastossa.	3,6	4
Taloudellinen tilanteeni on heikentynyt.	2,6	3
Minulla on vähemmän rahaa käytettävänä kuin muilla ikäisilläni.	2,4	2
Ajattelen tulevia aikoja.	4,0	4

Taulukossa 6 on esitetty keskiarvo ja mediaani väittämiin koskien abikurssin oston välttämättömyyttä, selviytymismekanismeja epävarmuudessa sekä työmarkkina-aseman parantamista. Voidaan huomata, että korkeimman mediaanin saavat kaikki kysymykset liittyen selviytymismekanismiin epävarmuudessa (*Koen, että voin vaikuttaa elämäni abikurssin avulla, Abikurssin avulla voin vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuteeni, Abikurssin avulla koen vähemmän epävarmuutta*). Toisin sanoen voidaan tehdä johtopäätös, että abiturientit kokevat abikurssin toimivan selviytymismekanismina epävarmassa ajassa. Myös tämä on yhdenmukaista teorian kanssa, josta selvisi, että koulutus voi toimia puskurina epävarmuudesta selviämiseen (Huang & Zhou, 2013).

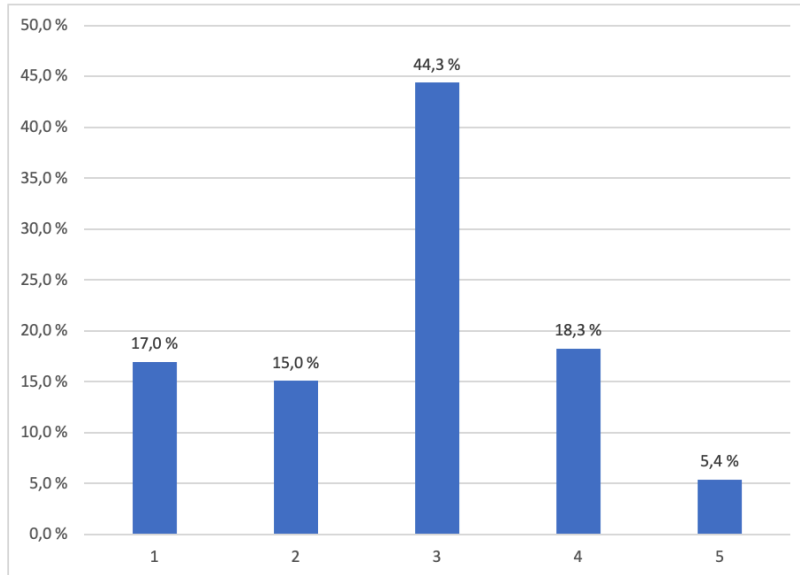
Taulukko 6. Abikurssiväittämiä keskiluvut (n=1526).

Pohtien omaa tilannettani ja kokemustani...	ka	md
Koen, että voin vaikuttaa elämääni abikurssin avulla.	3,5	4
Abikurssin avulla voin lopulta työllistyä paremmin.	2,8	3
Oli todella tärkeää ostaa abikurssi.	3,3	3
Abikurssin avulla voin vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuteeni.	3,7	4
Abikurssin ostaminen oli välttämätöntä.	2,3	2
Jos käyn abikurssin, vaikutan myönteisesti tulevaisuuden työllisyystilanteeseeni.	2,8	3
Vaikka minulla olisi vain vähän rahaa, ostaisin abikurssin.	2,6	2
Abikurssin avulla koen vähemmän epävarmuutta.	3,7	4

Sen sijaan koskien oston välttämättömyyttä, kaksi väittämää sai alhaisimman mediaanin (*Abikurssin ostaminen oli välttämätöntä, Vaikka minulla olisi vain vähän rahaa, ostaisin abikurssin.*) Voidaankin nähdä, että abiturientit eivät koe kaupallisen abikurssin ostoa täysin välttämättömäksi. Lisäksi vastaukset väittämiin koskien työmarkkina-aseman parantamista saivat hieman alhaisen keskiarvon (*Abikurssin avulla voin lopulta työllistyä paremmin, Jos käyn abikurssin, vaikutan myönteisesti tulevaisuuden työllisyystilanteeseeni.*) Epäsuotuisilla työmarkkinoilla koulutuksella on todettu olevan yksilön asemaa parantava vaikutus (Cutler ja muut, 2015). Kuitenkin vastanneet abiturientit eivät koe tätä yhteyttä vahvasti, joskin mediaani on 3 molemmille väittämille. Voikin olla, että abikurssin yhteyttä työllistymistilanteen parantamiseen ei koeta niin vahvaksi, sillä se yksinään ei välttämättä auta työllistymisessä. Abiturientit saattavat kokea, että abikurssin avulla voi saada jatko-opiskelupaikan, millä taas on merkittävämpi vaikutus työllistymiseen.

Vastaajilta kysyttiin lomakkeen lopussa Likert-asteikolla 1–5, kuinka paljon koronapandemia on lisännyt tai vähentänyt heidän halukkuuttaan osallistua abikurssille (1=vähentänyt merkittävästi, 2=vähentänyt jonkin verran, 3=ei lisännyt eikä vähentänyt, 4=lisännyt jonkin verran, 5=lisännyt merkittävästi). Kuviosta 6 nähdään, että vastauksien mediaani oli 3 ja keskiarvo 2,8. Vastauksien perusteella voidaan todeta, että vaikka merkittäväle

osalle abiturienteista koronapandemia ei vaikuttanut halukkuuteen osallistua abikursseille, keskiarvoisesti sillä on kuitenkin ollut hieman vähentävä vaikutus.

Kuvio 6. Koronapandemian vaikutus halukkuuteen osallistua abikursseille (n=1522).

4.2 Abikurssin valintatekijöiden jakautuminen aineistossa

Faktoriansalyysin avulla tutkitaan, miten abikurssin valintatekijät ovat jakautuneet aineistossa. Analyysillä hahmotetaan aineiston rakennetta ja sen avulla muodostetaan valinnan dimensiot, eli faktorit. Faktoriansalyysi suoritettiin kyselylomakkeen kysymyksien 9 ja 10 väittämiin (liite 1). Eksploratiivisen faktoriansalyysin tekeminen aloitettiin varmistamalla, että aineisto on riittävä faktoriansalyysille. Kaiser-Meyer-Olkin -testi sai arvoksi .861 ja Barlettin testin Sig. arvo oli $p = .000$. Siten tiedettiin, että Kaiser-Meyer-Olkin sai hyvän tuloksen, sillä sen on oltava vähintään .6 ja Barlettin testi kertoi, että nollahypoteesi hylätään ja että muuttujien välillä on riittävästi korrelaatioita faktoriansalyysin tekemiseksi. Kaikki kommunaliteetit olivat yli vaaditun .3, joten kaikki väittämät pidettiin mukana analyysissä, kun tiedettiin, että faktorit selittävät niiden vaihtelun hyvin. Seuraavaksi esitellään faktoriansalyysin tulokset ja faktorit (taulukko 7).

Taulukko 7. Faktorianalyysin faktorit.

Faktori	Väittämä	Cronbachin Alpha	Lataus
Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta	<i>"Koen, että voin vaikuttaa elämäni abikurssin avulla."</i>	.822	.768
	<i>"Abikurssin avulla voin lopulta työllistyä paremmin."</i>		.734
	<i>"Abikurssin avulla voin vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuteeni."</i>		.797
	<i>"Jos käyn abikurssin, vaikutan myönteisesti tulevaisuuden työllisyys-tilanteeseeni."</i>		.722
Taloudellinen huoli	<i>"Koen enemmän pelkoa taloudellisesta tulevaisuudestani."</i>	.812	.768
	<i>"Pelkään enemmän, että elämästä tulee vaikeaa tulevaisuudessa."</i>		.704
	<i>"Olen huolestuneempi taloudellisesta tilanteestani."</i>		.858
	<i>"Taloudellinen tilanteeni on heikentynyt."</i>		.724
Hintatietoisuus	<i>"Uskon enemmän, että säästetty raha alhaisempien hintojen etsinnässä on käytetyn ajan arvoista."</i>	.807	.746
	<i>"Olen valmiimpi näkemään vaivaa, jotta löydän alhaisemman hinnan."</i>		.790
	<i>"Uskon enemmän, että on vaivan arvoista käyttää aikaa alhaisten hintojen löytämiseen."</i>		.804
Tulevaisuus-orientaatio	<i>"Kuvittelen, mitä huominen tuo minulle."</i>	.720	.747
	<i>"Ajattelen, mitä tulevaisuudellani on varastossa."</i>		.778
	<i>"Ajattelen tulevia aikoja."</i>		.725

Faktorianalyysissa väittämät latautuivat viidelle muuttujalle, joista viidennellä oli vain päällekkäisiä väittämiä muiden kanssa, joten se ei ollut kelvollinen faktoriksi. Päällekkäiset ja heikosti latautuneet väittämät karsittiin, ja lopulta saatiin neljä faktoria. Ensimmäiselle faktorille annettiin nimi *Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta*, sillä sille latautuneet neljä väittämää liittyivät abikurssin koettuun tärkeyteen. Väittämät olivat *Koen, että voin vaikuttaa elämäni abikurssin avulla*, *Abikurssin avulla voin lopulta työllistyä paremmin*, *Abikurssin avulla voin vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuteeni* sekä *Jos käyn*

abikurssin, vaikutan myönteisesti tulevaisuuden työllisyystilanteeseeni. Riittävä Cronbachin Alpha faktorille on .7, joten voidaan todeta, että tässä faktorianalyyssissä kaikki faktorit saivat vahvat Cronbachin Alphan, ja siten niiden reliabiliteetit olivat hyvät. Ensimmäinen sai arvon .822 ja se olisi huonontunut, jos jokin väittämä olisi poistettu. Toiselle faktorille latautui myös neljä väittämää, ja faktorille annettiin nimeksi *Taloudellinen huoli*. Sille latautuivat väittämät *Koen enemmän pelkoa taloudellisesta tulevaisuudesta, Pelkään enemmän, että elämästä tulee vaikeaa tulevaisuudessa, Olen huolestuneempi taloudellisesta tilanteestani* ja *Taloudellinen tilanteeni on heikentynyt*. Cronbachin Alpha oli .812, mikä olisi huonontunut, jos jokin väittämä olisi poistettu.

Kolmannelle faktorille latautui kolme väittämää, ja faktorille annettiin nimeksi *Hintatietoisuus*. Kolmannelle faktorille latautuneet väittämät olivat *Uskon enemmän, että säästetty raha alhaisempien hintojen etsinnässä on käytetyn ajan arvoista, Olen valmiimpi näkemään vaivaa, jotta löydän alhaisemman hinnan sekä Uskon enemmän, että on vaikeaa arvoista käyttää aikaa alhaisten hintojen löytämiseen*. Cronbachin Alpha sai arvoksi .807. Jos ensimmäinen väittämä olisi poistettu, reliabiliteetti olisi parantunut. Näin ei kuitenkaan tehty, sillä yksi faktori tarvitsee vähintään kolme väittämää ja Cronbachin Alpha oli riittävä tällaisenaan. Neljännelle faktorille latautui kolme väittämää ja faktorille annettiin nimeksi *Tulevaisuusorientaatio*. Latautuneet väittämät liittyivät tulevaisuuden tiedostamiseen: *Kuvittelen, mitä huominen tuo minulle, Ajattelen, mitä tulevaisuudellani on varastossa* ja *Ajattelen tulevia aikoja*. Cronbachin Alpha sai arvon .720, mikä olisi huonontunut, jos jokin väittämä olisi poistettu.

Faktoreita käytettiin myös aineiston kuvaamiseen (taulukko 8). Keskiarvojen osalta voidaan huomata, että vastauksissa painottui etenkin tulevaisuusorientaatio, mutta hieman myös abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta. Faktoreista on myös nähtävissä, että vastaajat eivät keskimääräisesti kokeneet erityistä taloudellista huolta vastaushetkellä, vaikka olivatkin tietoisia tulevaisuudestaan. Faktorianalyysin tulokset ovat siis linjassa kuvailevien analyysien kanssa tulevaisuusorientaation ja taloudellisen huolen osalta. Keskihajonnat taas olivat melko tasaisia, mikä on useiden tilastollisten analyysien ehtona.

Taulukko 8. Faktorien keskiarvot ja -hajonnat.

	Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta	Taloudellinen huoli	Hintatietoisuus	Tulevaisuus- orientaatio
Keskiarvo	3.176	3.007	3.166	3.584
Keskihajonta	.851	.981	.932	.808
Vastaajien määrä				n=1526

4.3 Abikurssin kuluttajaryhmät

Faktorianalyysin jälkeen siirryttiin tekemään klusterianalyysi, jotta voitiin saavuttaa tutkielman toinen tavoite eli selvittää, onko aineistossa toisistaan poikkeavia ryhmiä, jotka eroavat suhteessa taloudellisen kriisin kokemukseen. Koska aineiston koko oli suuri (n=1526), ei hierarkkinen klusterianalyysi vaikuttanut sopivalta vaihtoehdolta, sillä sitä suositellaan pienempiin aineistoihin (n<50). Siksi päädyttiin tekemään K-Means-klusterianalyysi. Klusterianalyysi tehtiin siis neljälle faktorille, ja siksi klusterimäärien osalta keuhkettiin kahdesta kuuteen eri klusteria. Huomattiin, että suurempia klusterimääriä oli hankalampi tulkita ja erot ryhmien välillä hämärtyivät. Vaikka ohjelma ei sitä ehdottanutkaan, ajoa kokeiltiin lisäksi myös suuremmalla iteraatioiden (eli erilaisten klusteriratkaisujen) määrällä, sillä aineiston koko oli melko suuri. Se ei kuitenkaan vaikuttanut juurikaan tuloksiin, joten iteraatio asetettiin lopulta 20:een.

Selkeimmät klusteriryhmät huomioiden tutkielman tarkoituksen löytyivät neljällä eri klusterilla (taulukko 9). ANOVA-testin Sig. arvo oli kaikkien neljän faktorin kohdalla $p = .000$ ja myös F-arvo oli merkittävä ($F > 1$). Näin ollen nollahypoteesi hylättiin kaikkien faktorien kohdalla ja tiedettiin, että klusterien välillä on merkittäviä eroja muuttujien suhteen. Koska klustereita oli neljä, tehtiin useammalle klusterille tarkoitettu One-Way ANOVA -testi jotta voitiin tarkastella, miten klusterit eroavat toisistaan. ANOVA-taulukon Sig. arvo oli jälleen $p = .000$ kaikille neljälle faktorille. Siten tiedettiin, että mallissa on ryhmiä, joiden välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja. Post Hoc Testin mukaan *Tulevaisuusorientaatio*-faktorissa esiintyi kaksi Sig. arvoa, joilla ei ollut tähteä, joten niiden

osalta ryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Huomioiden että näitä tähdettömiä arvoja oli vain kaksi, kaiken kaikkiaan testien perusteella voitiin päätellä, että löydetyt neljä klusteria poikkesivat merkittävästi toisistaan. Taulukossa 9 on esitetty klusterit, faktorit sekä klusterikohtaiset keskiarvot ja -hajonnat faktoreille.

Taulukko 9. Yhteenvedo klusterianalyysistä.

Klusterin nimi	<i>Ilman pärjäävät</i> (n=377)	<i>Huolehtivaiset</i> (n=464)	<i>Tulevaisuuden painottajat</i> (n=448)	<i>Huolettomat</i> (n=237)
Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta	2.41 (.62)	3.71 (.77)	3.50 (.57)	2.74 (.61)
Taloudellinen huoli	3.38 (.63)	3.87 (.63)	2.39 (.64)	1.88 (.61)
Hintatietoisuus	3.14 (.64)	3.92 (.74)	3.00 (.75)	2.04 (.70)
Tulevaisuusorientaatio	3.23 (.65)	3.95 (.84)	3.95 (.60)	2.74 (.72)

Ilman pärjäävissä on henkilöitä, joiden vastauksissa taloudellinen huoli painottuu (ka=3.38) ja he ovat myös tietoisia tulevaisuudestaan (ka=3.23), mutta eivät koe abikurssia tärkeänä tulevaisuutensa kannalta (ka=2.41). *Huolehtivaiset* taas painottavat melko tasaisesti eri faktoreita, etenkin tulevaisuuttaan (ka=3.95). He kokevat myös, että koronapandemia on aiheuttanut heille taloudellista huolta (ka=3.87) ja he ovatkin tulleet hintatietoisemmiksi (ka=3.92). *Huolehtivaisten* vastauksissa abikurssin tärkeys saa pienimmän painoarvon, vaikka sekin on merkittävä (ka=3.71). *Tulevaisuuden painottajien* vastauksissa tulevaisuusorientaatio (ka=3.95) painottuu. He ovat jokseenkin hintatietoisia (ka=3.00) ja näkevät abikurssin melko tärkeänä (ka=3.50). He eivät kuitenkaan koe taloudellista huolta (ka=2.39).

Huolettomat kokevat selvästi vähiten taloudellista huolta (ka=1.88) eivätkä he koe tulensa hintatietoisemmiksi koronan myötä (ka=2.04). He painottavat yhtä lailla tulevaisuuttaan ylipäätään (ka=2.74) kuin abikurssia sen kannalta (ka=2.74). Klusteriratkaisusta voidaan nähdä, että *Ilman pärjäävät* ja *Huolehtivaiset* kokevat suurinta taloudellista huolta vastaushetkellä, ja molempien vastauksissa *Abikurssin tärkeys tulevaisuuden*

kannalta saa pienimmän keskiarvon. Tämän perusteella voidaan ajatella, että taloudellisella stressillä on heikentävä vaikutus abikurssin kulutusvalintaan.

Kun tarkastellaan vastaajien määrän jakautumista klusterien kesken, huomataan lisäksi, että *Huolettomia* on vähemmän kuin muiden klusterien edustajia. Näyttää siis siltä, että merkittävä enemmistö abiturienteista ei suhtaudu täysin huolettomasti taloudelliseen tilanteeseensa, vaikka eivät suurta ahdinkoa koekaan. Lisäksi klusteriratkaisussa on kuvailevien analyysien ja faktorianalyysin ohella nähtävissä abiturienttien tietoisuus tulevaisuudesta. Teoriakatsauksessa kävi ilmi, että tulevaisuusorientaatio ja panostaminen koulutukseen korreloivat positiivisesti (Schuitema ja muut, 2014). Tämä on nähtävissä klusterianalyysin tuloksissa, joskaan ei yksiselitteisesti. Korrelaatio on havaittavissa *Huolehtivaisten*, *Tulevaisuuden painottajien* ja *Huolettomien* kohdalla, mutta *Ilman pärjäävissä* se ei esiinny. Tietenkin tätä voi selittää se, että *Ilman pärjäävät* eivät näe abikurssia tarpeellisena tulevaisuutensa kannalta, vaikka muuten koulutukseen panostaisivatkin. Toisaalta näyttää siltä, että tietoisuus tulevaisuudesta vaikuttaa vahvistavasti abikurssin koettuun tärkeyteen, mutta taloudellisen stressin myötä tuo vaikutus heikkenee.

4.4 Abikurssin valintaan vaikuttavat tekijät klustereittain

Jotta voitiin saavuttaa tutkielman kolmas tavoite, eli testata, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä kussakin ryhmässä, tehtiin klustereille Khiin neliö -testi tai One-Way ANOVA -analyysi demografisen muuttujan suhteen. Ikää ja suhteellista ikää testattaessa kävi ilmi, että ANOVA-taulukon Sig. arvo oli molempien osalta reilusti yli sallitun .05. Iän Sig. arvo oli $p = .873$ ja suhteellisen iän $p = .332$ ja siksi niiden tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Toisin sanoen iällä tai suhteellisella iällä ei näytä olevan eroa ryhmien välillä. Sukupuolelle tehtiin Khiin neliö -testi, sillä väittämä on luokitteluasteikollinen, eikä ANOVA-analyysi siten sovellu sille. Khiin neliö -testin Sig. arvo oli $p = .000$, mikä merkitsi, että sukupuolen osalta klustereissa oli merkitsevää eroa. Taulukossa 10 on esitetty sukupuolen hajaantuminen klustereittain lukumäärän ja

prosenttiosuuden mukaan. Huomataan, että eniten naisia on *Huolehtivaisissa* ja toiseksi eniten *Tulevaisuuden painottajissa*. Miehiä taas on eniten *Tulevaisuuden painottajissa*.

Taulukko 10. Vastaajien sukupuoli klustereittain.

Sukupuoli	<i>Ilman pärjäävät</i>	<i>Huolehtivaiset</i>	<i>Tulevaisuuden painottajat</i>	<i>Huolettomat</i>
Nainen	333 (26,1 %)	407 (31,9 %)	350 (27,4 %)	187 (14,6 %)
Mies	40 (17,1 %)	52 (22,2 %)	94 (40,2 %)	48 (20,5 %)
Muu	4 (66,7 %)	0 (0 %)	2 (33,3 %)	0 (0 %)
En halua vastata	0 (0 %)	5 (62,5 %)	1 (12,5 %)	2 (25,0 %)

Tarkastellessa kokemusta perheen taloudellisesta tilanteesta, ANOVA-tilauksen Sig. arvo oli $p = .000$ ja perheen yhteenlaskettujen kuukausitulojen osalta ANOVA-tilauksen Sig. arvo oli $p = .041$, mikä sekään oli riittävä, joskaan ei vahva tulos. Molemmilla perheen taloutta koskevilla testeillä oli kuitenkin merkitseviä eroja ryhmien välillä ja testien tulokset on esitetty taulukossa 11.

Taulukko 11. Perheen koettu taloudellinen tilanne ja kuukausitulot klustereittain.

Riippuva muuttuja	<i>Ilman pärjäävät</i>	<i>Huolehtivaiset</i>	<i>Tulevaisuuden painottajat</i>	<i>Huolettomat</i>
Kokemus perheen taloudesta	4.30 (1.03)	4.09 (1.04)	4.48 (.93)	4.64 (1.08)
Perheen tulot	8.82 (2.58)	8.41 (2.80)	8.77 (2.46)	8.91 (2.41)

Tuloksista käy ilmi, että *Huolehtivaiset* kokevat perheen talouden heikoimmaksi ja ilmoittavat pienimmät kuukausitulot. *Huolettomat* taas kokevat perheen talouden vahvimaksi ja ilmoittavat suurimmat kuukausitulot. Tulokysymysten vastaukset näyttävät siis olevan linjassa keskenään. Kiinnostavaa kyllä, *Tulevaisuuden painottajat* ilmoittavat pienemmät tulot kuin *Ilman pärjäävät*, mutta kokevat kuitenkin perheensä taloudellisen

tilanteen vahvemmaksi. *Ilman pärjäävät* ilmoittivatkin tuntevansa ennen kaikkea taloudellista huolta faktorien suhteen, mikä on linjassa ANOVA-testin tuloksien kanssa.

Vanhempien koulutuksen osalta tehtiin myös Khiin neliö -testi, sillä myös se on luokitte- luasteikollinen muuttuja. Sig arvo oli $p = .004$, eli vanhempien koulutuksen osalta aineis- tossa oli merkitseviä eroja klustereittain. Vanhempien koulutuksen hajaantuminen klus- tereittain lukumäärien ja prosenttiosuuksien osalta on esitetty taulukossa 12. Tuloksien tulkinnassa on kuitenkin oleellista suhteuttaa lukuja klusterin kokoon. Voidaan havaita, että suhteutettuna klusterin populaation määrään, eniten vähintään toisen vanhemman suorittamia yliopisto- tai korkeakoulututkintoja esiintyy *Tulevaisuuden painottajissa* (71 %), ja toiseksi eniten *Huolettomissa* (65 %). Toiseksi vähiten niitä esiintyy *Ilman pär- jäävissä* (63 %) ja vähiten *Huolettavissa* (59 %). Kiinnostavaa on, että tulevaisuusorien- taatio ja vanhemman kouluttautuneisuuden aste ei suoraan korreloi tuloksien perus- teella.

Taulukko 12. Vanhempien koulutus klustereittain.

Vanhempien koulutus	<i>Ilman pärjäävät</i>	<i>Huolettavaiset</i>	<i>Tulevaisuuden painottajat</i>	<i>Huolettomat</i>
Peruskoulututkinto	7 (36,8 %)	7 (36,8 %)	4 (21,1 %)	1 (5,3 %)
Ylioppilastutkinto	34 (22,4 %)	47 (30,9 %)	41 (27,0 %)	30 (19,7 %)
Ammatillinen tutkinto	99 (26,9 %)	136 (37,0 %)	81 (22,0 %)	52 (14,1 %)
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	237 (24,1 %)	274 (27,8 %)	320 (32,5 %)	154 (15,6 %)

Lopuksi tarkasteltiin, millaisia eroja klusterien välillä löydettiin koronapandemian vaiku- tuksesta muuttuneessa halukkuudessa osallistua abikurssille. ANOVA-taulukon Sig. arvo oli $p = .000$, eli ryhmien välillä oli merkitseviä tilastollisia eroja. Taulukossa 13 on esitetty muuttujan keskiarvot ja -hajonnat klustereittain.

Taulukko 13. Koronapandemian vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille klustereittain.

Riippuva muuttuja	<i>Ilman pärjäävät</i>	<i>Huolehtivaiset</i>	<i>Tulevaisuuden painottajat</i>	<i>Huolettomat</i>
Halukkuus osallistua abikurssille	2.67 (.99)	3.18 (1.08)	2.77 (1.08)	2.33 (1.04)

Tuloksista nähdään, että vain *Huolehtivaiset* kokevat, että koronapandemia on hieman lisännyt heidän halukkuuttaan osallistua abikurssille. *Huolettomat* taas kokevat eniten vähentymistä halukkuudessaan. *Tulevaisuuden painottajat* saavat korkeimman keskiarvon *Huolehtivaisten* jälkeen, mikä on linjassa heidän profiilinsa kanssa. Voi olla, että koska *Huolettomat* kokevat kaikkein vähiten taloudellista ahdinkoa, he eivät koe välitöntä painetta tehdä tekoja taloudellisen tilanteensa parantamiseksi kouluttautumalla. Tuloksissa näkyikin Finnién (2012) pohdinta, että tuloilla ei ole kaikkein lopullisin merkitys koulutukseen. Huolestuttavaa on *Tulevaisuuden painottajien* vähentyneestä halukkuudesta osallistumiseen kertova keskiarvo, kun ryhmän edustajat kuitenkin tiedostavat tulevaisuutensa. Kullekin klusterille merkittävimmät abikurssin valintaan vaikuttavat tekijät on koottu yhteen taulukossa 14.

Taulukko 14. Abikurssin valintaan vaikuttavat tekijät klustereittain.

<p><u>Ilman pärjäävät (n=377)</u></p> <p>Taloudellinen huoli Tulevaisuusorientaatio Huolestuneisuus perheen taloudellisesta tilanteesta Koronapandemian heikentävä vaikutus</p>	<p><u>Huolehtivaiset (n=464)</u></p> <p>Tulevaisuusorientaatio Hintatietoisuus Naisista suurin osuus Pienet tulot Vanhempien matala koulutusaste</p>
<p><u>Tulevaisuuden painottajat (n=448)</u></p> <p>Tulevaisuusorientaatio Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta Miehistä suurin osuus Vahva kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta Kouluttautuneet vanhemmat</p>	<p><u>Huolettomat (n=237)</u></p> <p>Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta Tulevaisuusorientaatio Suuret tulot Kouluttautuneet vanhemmat Koronapandemian heikentävä vaikutus</p>

Ilman pärjäävät ovat taloudellisesti huolestuneita ja tulevaisuusorientoituneita, mutta eivät koe abikurssia tarpeelliseksi tulevaisuutensa kannalta. He eivät koe perheensä

taloudellista tilannetta vahvaksi ja lisäksi koronapandemialla on ollut heille toiseksi suurin vähentävä vaikutus halukkuuteen osallistua abikurssille. *Huolehtivaiset* ovat tulevaisuusorientoituneita, hintaherkkiä ja taloudellisesti huolestuneita. Suurin osuus kyselyyn vastanneista naisista on tässä klusterissa. Lisäksi heidän vanhemmillaan on pienet tulot ja matala koulutusaste.

Tulevaisuuden painottajissa on suurin osa kyselyyn vastanneista miehistä. He tiedostavat tulevaisuutensa ja kokevat abikurssin olevan tärkeä sen kannalta. He kokevat perheensä taloudellisen tilanteen vahvaksi, vaikka ilmoittivatkin toiseksi pienimmät tulot ja heillä on kaikkein korkeimmin kouluttautuneet vanhemmat. *Tulevaisuuden painottajia* on aineistossa lukumäärällisesti eniten. *Huolettomia* taas on kaikkein vähiten. He eivät koe mitään faktoria vahvasti, mutta kaikkein eniten he painottavat niin tulevaisuuttaan ylipäätään kuin abikurssiakin sen kannalta. Klusterilla on kaikkein suurimmat tulot ja he ovatkin selvästi vähiten taloudellisesti huolestuneita. Heillä on toiseksi korkeimmin kouluttautuneet vanhemmat, mutta koronapandemia on vaikuttanut huomattavasti voimakkaimmin heikentävästi heidän halukkuuteensa osallistua abikurssille.

Onkin huomattava, että *Huolehtivaiset* ilmoittavat heikoimman taloudellisen tilanteen ja alhaisimman koulutuksen tason vanhemmillaan. Heidän tulisi siis olla kaikkein valmistautumattomimpia kohtaamaan koronapandemian aikaansaamia vaikeuksia. Lisäksi he saavat kaikkein korkeimmat arvot kaikkien faktoreiden suhteen ja ovat siten tulevaisuusorientoituneimpia (yhdessä *Tulevaisuuden painottajien* kanssa), huolestuneimpia taloudestaan, hintatietoisimpia ja kokevat abikurssin tärkeimmäksi tulevaisuutensa kannalta. Lisäksi he ovat ainoa ryhmä, joka ilmoittaa lisääntyntä halukkuutta osallistua abikurssille koronapandemian myötä, vaikka abikurssin tärkeys on heille kaikkein heikoin faktori. Tulosten perusteella ei siten ole yksiselitteistä, että hyvät taloudelliset resurssit tai vanhempien korkea kouluttautuneisuus ilmenisi suoraan lisääntyneenä halukkuutena osallistua abikurssille tai edes vahvistuneena tulevaisuusorientaationa.

Voidaan nähdä positiivisena johtopäätöksenä, että heikommat perheen resurssit eivät tämän tutkielman tulosten perusteella suoraviivaisesti johda aktiivisempaan tulevaisuuden tiedostamiseen ja tekoihin sen parantamiseksi talouskriisin aikana. Tutkielman tulokset eivät olekaan yhdenmukaiset teorian kanssa siltä osin, että koulutus parantaa yksilön kykyä sopeutua negatiivisissa shokeissa ja epävarmuudessa (Huang & Zhou, 2013). Voi kuitenkin olla, että kun koulutetut vanhemmat ja taloudelliset resurssit puuttuvat, *Huolehtivaiset* kokevat huolta tilanteestaan ja tekevät itse aktiivisesti tekoja sen parantamiseksi, jolloin abikurssi on heille yksi selviytymismekanismi.

Kyselylomakkeen (liite 1) lopussa esitetty avoin kysymys koronapandemian vaikutuksesta halukkuuteen osallistua abikurssille antoi lisäselvitystä aiheesta. Avoimen kysymyksen vastauksista pystyttiin tunnistamaan kolme eri ryhmää, joiden vastaukset olivat toisistaan poikkeavat, mutta lähes samanlaiset ryhmän sisällä. Ensimmäinen ryhmä koki, että koronapandemia ei ole vaikuttanut heidän halukkuuteensa osallistua abikurssille mitenkään. Toinen ryhmä taas näki, että pandemian aikana, erityisesti etäopetuksessa, abikurssi on ollut erityisen tärkeä apuväline. Sen sijaan kolmas ryhmä kertoi, että koronapandemian aikana on ylipäätään tuntunut erityisen haastavalta opiskella, ja siksi myös halukkuus osallistua abikurssille on ollut laskeva. Vastauksista käykin ilmi, kuinka abiturienttien halukkuuteen osallistua abikurssille korona-aikana on vaikuttanut etäopetus ja yleinen mielentila poikkeusolosuhteissa.

5 Johtopäätökset

Tutkielman tarkoituksena oli tutkia, miten talouskriisi vaikuttaa abikurssin kulutusvalintaan. Tarkoitus pyrittiin saavuttamaan kolmen tavoitteen avulla. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli rakentaa käsitteellinen malli siitä, millaiset tekijät voivat vaikuttaa koulutuspalvelun valintaan taloudellisen kriisin aikaan. Teoriakatsauksessa tarkasteltiin ensin koulutuspalvelujen ominaispiirteitä ja yleisiä koulutuspalvelun kulutusvalintaan vaikuttavia tekijöitä. Tämän jälkeen käsiteltiin talouskriisejä ja niiden aikana aktivoituvia tekijöitä, jotka vaikuttavat koulutuspalvelun kulutusvalintaan. Teoriakatsauksessa huomattiin, että koulutuspalvelun valintaan vaikuttavat monenlaiset yleiset tekijät, jotka liittyvät yksilön kyvykkyyteen, kasvuympäristöön ja perheen taloudellisiin resursseihin.

Näistä taustalla vaikuttavista tekijöistä nostettiin empiriaan tarkasteltaviksi vanhempien koulutus, millä on suuri merkitys siihen, osallistuuko lapsi jatkokoulutukseen (Finnie, 2012) ja tulevaisuusorientaatio, jonka on todettu vaikuttavan merkittävästi koulutukselliseen panostamiseen (Schuitema ja muut, 2014). Lisäksi suhteellinen ikä valittiin tarkasteltavaksi, sillä myös sen on huomattu antavan paremmat valmiudet menestyä koulutuksellisesti. Tutkimusten mukaan lukion aikana vanhempi ikä antaa edun, joka vähenee mutta ei katoa oppilaiden täyttäessä 18. (Peña, 2020.)

Taloudellisia kriisejä tarkastellessa ilmeni, että koronapandemian aiheuttaneen kriisin vaikutuksia talouteen on haastavaa arvioida sen nopean etenemisen vuoksi ja lisäksi kriisi on aiheuttanut suurempaa epävarmuutta kuin muut pandemiat lähimenneisyydessä (Baker ja muut, 2020). Kuluttajien käyttäytyminen muuttuu kriisiaikana harkitsemisemmaksi, ja he pohtivat ostopäätösten välttämättömyyttä. Monien tuotekategorioiden kulutuksen lisääntynyt harkinta on kuitenkin hyvin yksilöllistä. (Quelch & Jocz, 2009.) Koulutuspalvelun kulutusvalinnan osalta todettiin, että koulutus voi toimia selviytymismekanismina epävarmuudessa (Huang & Zhou, 2013) ja se voi parantaa yksilön työmarkkina-asemaa taloudellisesti haastavana aikana (Cutler ja muut, 2015). Lisäksi teoriasta kävi ilmi tulojen merkitys niin taustalla vaikuttavana (Zuluaga, 2013) kuin myös kriisiaikana korostuneena, kun negatiiviset shokit vaikuttavat voimakkaammin alhaisen

tulotason perheisiin (Stinebrickner & Stinebrickner, 2003). Taloudellisista tekijöistä em-
piriaan tarkasteltavaksi valikoituikin selviytymismekanismi epävarmuudessa, työmark-
kina-aseman parantaminen sekä perheen tulot.

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli analysoida, millaisia abiturienttiklustereita voidaan
löytää suhteessa taloudellisen kriisin kokemukseen, mikä toteutettiin tekemällä faktori-
ja klusterianalyysit abiturienttien vastauksiin kyselylomakkeeseen. Kyselylomake lähe-
tettiin abikurssin korona-aikana ostaneille, yhteensä 12 880 WordDiven abiturienti-
asiakkaalle. Lopullinen vastaajamäärä oli $n=1526$ ja vastausprosentti 11,8. Kvantitatiivi-
sista analyyseistä kävi ilmi, että abiturientit eivät kesimääräisesti koe merkittävää talou-
dellista ahdinkoa koronapandemiasta johtuen, ja että he tiedostavat tulevaisuutensa hy-
vin. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että tutkimuk-
sen kohderyhmänä olivat abikurssin ostaneet kuluttajat. Toisin sanoen taloudellinen ah-
dinko olisi voinut näyttäytyä selvemmin, jos olisi tutkittu myös kurssin ostamatta jättä-
neitä.

Faktorianalyyssissä löydetty faktorit olivat *Abikurssin tärkeys tulevaisuuden kannalta*, *Ta-
loudellinen huoli*, *Hintatietoisuus* ja *Tulevaisuusorientaatio*. Neljälle faktorille tehtiin
klusterianalyysi, jonka myötä tunnistettiin neljä toisistaan merkitsevästi poikkeavaa ryh-
mää aineistossa. Klustereille annettiin nimet *Ilman pärjäävät*, *Huolehtivaiset*, *Tulevai-
suuden painottajat* sekä *Huolettomat*. *Huolehtivaiset* ilmoittivat pienimmät perheen tu-
lot, heikoimman taloudellisen tilanteen kokemuksen sekä alhaisimman vanhempien kou-
lutusasteen. *Huolettomat* taas ilmoittivat suurimmat perheen tulot ja vahvimman koke-
myksen perheensä taloudellisesta tilanteesta. Klusterianalyysin perusteella olikin nähtä-
vissä, että perheen taloudelliset resurssit vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka suu-
resti abiturientti kokee huolestuneisuutta koronapandemian aiheuttamasta talouskrii-
sistä. Kuitenkin vaikutti siltä, että myös vanhempien kouluttautuneisuuden aste vaikutti
huolen kokemiseen, kun *Ilman pärjäävät* ilmoittivat vahvan huolestuneisuuden, toiseksi
suurimmat tulot ja toiseksi vähiten kouluttautuneet vanhemmat. Sen sijaan

Tulevaisuuden painottajat ilmoittivat toiseksi pienimmät tulot, mutta eivät silti olleet huolestuneita taloudellisesta tilanteestaan, ja heillä olikin kaikkein kouluttautuneimmat vanhemmat.

Tutkimuksen kolmantena tavoitteena oli testata, mitkä ovat merkittävimpiä abikurssin valintaan vaikuttavia tekijöitä kussakin ryhmässä. Tavoite saavutettiin tekemällä Khiin neliö -testit ja ANOVA-analyysit klustereille eri tarkasteltavien muuttujien suhteen. Kävi ilmi, että tulokset poikkesivat teoreettisista lähtökohdista jonkin verran. Tuloksista selvisi, että *Huolehtivaiset* tiedostivat tulevaisuutensa vahvasti ja ainoana ryhmänä ilmoitti lisääntyneitä halukkuutta osallistua abikurssille koronapandemian jälkeen, vaikka heillä oli kaikkein heikoimmat lähtökohdat koulutuksellisiin pyrkimyksiin. Tämä oli melko selkeässä ristiriidassa teorian kanssa, jonka mukaan vanhempien kouluttautuneisuuden ja perheen tulojen pitäisi lisätä yksilön koulutuksellisia ponnistuksia.

Lisäksi kolmannen tavoitteen myötä pystyttiin vastaamaan tutkielman tarkoitukseen. Tuloksien perusteella näyttää siltä, että taloudellisen huolestuneisuuden myötä abikurssin koettu tärkeys laskee. *Tulevaisuuden painottajien* ja *Huolettomien* vastauksissa ilmeni alhainen taloudellinen huolestuneisuus abikurssin tärkeyden saadessa huomattavasti korkeamman painoarvon. *Ilman pärjäävien* ja *Huolehtivaisten* vastauksissa taas taloudellinen huoli sai korkean painoarvon, ja vastaavasti abikurssin koettu tärkeys suhteellisesti alhaisen. Mielenkiintoista kyllä, tämä logiikka ei kuitenkaan jatkunut koskien muutosta halukkuudessa osallistua abikurssille, kun vain *Huolehtivaiset* ilmoittivat lisääntyneisyyttä halukkuudessaan. On teoreettisesta näkökulmasta mielenkiintoista, että kaikkein heikoimmat resurssit omaava abiturienttiryhmä osoitti suurinta aktiivisuutta selvitäkseen korona-ajasta.

Tutkielman tuloksien perusteella ei olekaan yksiselitteistä, että vahvimmat resurssit korreloisivat suoraan positiivisesti koulutuksellisten panostusten kanssa. Tämä voi johtua esimerkiksi koulutuksen luonteesta palveluna, jota on vaikea asettaa tiettyyn tuoteryhmään välttämättömyytensä puolesta. Kuten palvelut yleensä, myös koulutuspalvelut

ovat subjektiivisia kokemuksia, joita on vaikeaa arvioida objektiivisesti (DiDomenico & Bonnici, 1996; Duarte ja muut, 2011). Teoreettisen viitekehyksen ja tutkielman tuloksien perusteella vaikuttaa siltä, että koulutuspalvelut ovat tuotekategoria, jonka kuluttajat sijoittavat välttämättömyys-turhuus-akselilla yksilöllisesti. Koska abikurssi on palvelu, jonka koettu tärkeys vaihtelee, taloudellisten olosuhteiden heikentyminen ei yksinomaan vähennä niiden kulutusta, vaikka keskiarvoinen vähentävä vaikutus voikin ilmetä. Tutkielman tulokset ovatkin yhdenmukaisia teorian kanssa siltä osin, että lopulta on oppilaasta itsestään kiinni, kuinka hyvin hän hyödyntää annettuja mahdollisuuksia ja toimii aktiivisesti koulumenestyksensä eteen (Lavecchia ja muut, 2016).

Lisäksi on huomioitava, että koronapandemia on saanut aikaan tilanteen, jossa nuorten kokonaisvaltainen hyvinvointi on koetuksella. Abiturentit kohtaavat hyvin poikkeukselliset olosuhteet, joissa ylioppilaiskirjoitukseen valmistautuminen ei ole samalla tasolla läpi maan osan kunnista pitäessä lukio-opetuksen etänä. Kyselylomakkeen avoimen kysymyksen vastauksista ilmeni, että osa abiturienteista kokee juuri nyt tarvitsevansa abikurssia, kun lukion tarjoamaa etäopetusta ei nähdä riittävänä. Osalla taas on vaikeuksia motivoida itseään opiskelemaan ylipäättään tässä ajassa, ja siksi abikurssi voikin olla erityisen tärkeä apu. Kuten teoriasta kävi ilmi, tyytymättömyys julkisen sektorin palveluihin tai niiden puuttumiseen ovat tärkeimpiä syitä koulutuspalvelujen kuluttamiseen (Woo & Hodges, 2015).

Koulutuksen ollessa kriittinen tekijä jokaisen maan vaurauden, väestönkehityksen ja tasavertaisuuden kannalta (Finnie, 2012), voidaan nähdä niin yhteiskunnan kuin yksilönkin kannalta tärkeänä, että erilaisia apukeinoja opiskeluun löytyy. Vaikka omat vanhemmat eivät olisi kouluttautuneita, voi yksilö abikurssin avulla löytää keinon kerryttää inhimillistä pääomaansa ja rakentaa itselleen haluamaansa tulevaisuutta. Taloudellisten resursien rajallisuus on tunnistettava, mutta tutkielman tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että koulutukselliset panostukset ovat lopulta kiinni yksilöstä eivätkä perheen tulot tule olemaan este, mikä on yhdenmukaista Finnie (2012) ajatusten kanssa. Tästä puhuu

puolestaan *Huolehtivaisten* ja *Huolettomien* taloudellisten resurssien ja abikurssille osallistumisen halukkuuden vahva ristiriitaisuus.

Johdannossa keskusteltiin siitä, kuinka ylioppilaskokeiden merkitys on kasvanut Suomessa viime vuosina. Teoreettisessa viitekehyksessä pohdittiin koulutuksen merkitystä inhimillisen pääoman kerryttäjänä, laajemmin yhteiskunnallisen hyvinvoinnin kartuttajana ja kansainvälisen kilpailukyvyn ylläpitäjänä. Onkin suuresti huolestuttavaa, että tutkielman tuloksien perusteella pandemia on saanut aikaan vähentyneisyyttä nuorten innossa opiskella. Kuten Niemi (2020) pohtii, nuorten huolet tulee ottaa vakavasti. Kuitenkin tutkielman tuloksissa ilahduttavaa on se, että annetut resurssit eivät määrittele nuorten toimia tai tulevaisuutta.

Tutkielman aihe on todistanut ajankohtaisuutensa, sillä tutkielman tekemisen aikana ylioppilaskirjoituksista ja abiturienttien asemasta osallistua niihin on käyty julkista keskustelua. Pandemian liikkeelle laskemissa poikkeusolosuhteissa tasa-arvoisten lähtökohtien tarjoaminen kaikille abiturienteille on ollut yhä haastavampaa. Avoimen kysymyksen vastauksista ilmenikin, että koronapandemian vaikutus abikurssin kulutusvalintaan ei ole vain taloudellinen. Tässä tutkielmassa keskityttiin taloudelliseen näkökulmaan, mutta esimerkiksi henkisen hyvinvoinnin ja paineen merkityksestä kriisiaikana abikurssin kulu-tukseen saisi mielenkiintoisen jatkotutkimusaiheen. Ylipäätään abikurssien kulutuksen tutkimus on sekä vähäistä että ajankohtaista, ja aiheesta saisi useita aiheita jatkotutkimukseen. Esimerkiksi abikurssin laadukkuuteen vaikuttavia tekijöitä tai kurssin sijoittamista välttämättömyys-turhuus-akselilla voisi tutkimuksen tulosten perusteella aiheellisesti tutkia syvällisemmin jatkossa.

Liikkeenjohdollisesta näkökulmasta on ilmeistä, että tutkielman tuloksien perusteella kysyntää on palveluille, joiden myötä kouluttautuminen on motivoivaa ja toimivaa. Varsinkin poikkeuksellisen vaikeissa olosuhteissa kuluttajat eivät halua tehdä väistämätöntä enää vaikeammaksi. Tarjoamalla palvelun, joka aidosti auttaa ja tukee opiskelua, voi abiturientti saada merkittävän apukeinon ylioppilaskirjoituksiin valmistautumisessa, joilla

on yhä suurempi merkitys hänen tulevaisuutensa kannalta. Voidaankin ajatella, että tällaisten palvelujen kehittäminen edistää yksilön omavaraisuutta ja itseriittoisuutta, millä on laajempia väestönkehitystä ja tasa-arvoisuutta edistäviä vaikutuksia. Kuten Lavecchia ja muut (2016) pohtivat, jotta akateemista menestystä voitaisiin edistää, tulee oppimismahdollisuuksia tarjota riittävästi. Näyttääkin siltä, että koulutuspalvelun hinnan ohella sen laadukkuus on keskeisessä asemassa kulutusvalinnan kannalta myös talouskriisin aikana.

Lähteet

- Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J. & Terry, S. J. (2020). *Covid-induced economic uncertainty* (No. w26983). National Bureau of Economic Research. Noudettu 2020-12-10 osoitteesta https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26983/w26983.pdf
- Baldwin, R. & di Mauro, B. W. (2020). *Economics in the Time of COVID-19*. CEPR Press. Noudettu 2020-12-10 osoitteesta <https://voxeu.org/system/files/epublication/COVID-19.pdf>
- Becker, G. S. (2002). *The age of human capital*. Noudettu 2020-11-05 osoitteesta https://media.hoover.org/sites/default/files/documents/0817928928_3.pdf
- Becker, G. S. (2008). *Human capital*. The Library of Economics and Liberty. Noudettu 2020-11-05 osoitteesta <https://www.econlib.org/library/Enc/HumanCapital.html>
- Bedard, K. & Herman, D. A. (2008). Who goes to graduate/professional school? The importance of economic fluctuations, undergraduate field, and ability. *Economics of Education Review*, 27(2), 197–210. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2006.09.007>
- Berger, T., Grabert, S. & Kempa, B. (2017). Global macroeconomic uncertainty. *Journal of Macroeconomics*, 53, 42–56. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2017.05.005>
- Boncianni, D. & van Roye, B. (2016). Uncertainty shocks, banking frictions and economic activity. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 73, 200–219. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2016.09.008>

- Cutler, D. M., Huang, W. & Lleras-Muney, A. (2015). When does education matter? The protective effect of education for cohorts graduating in bad times. *Social Science & Medicine*, 127, 63–73. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.07.056>
- DiDomenico, E. & Bonnici, J. (1996). Assessing service quality within the educational environment. *Education*, 116(3), 353–359. Noudettu 2020-11-14 osoitteesta <http://search.ebscohost.com.proxy.uwasa.fi/login.aspx?direct=true&db=afh&AN=9606053778&site=ehost-live>
- Duarte, P. O., Raposo, M. B. & Alves, H. B. (2011). Using a satisfaction index to compare students' satisfaction during and after higher education service consumption. *Tertiary Education and Management*, 18(1), 17–40. <http://dx.doi.org/10.1080/13583883.2011.609564>
- Eagle, L. & Brennan, R. (2007). Are students customers? TQM and marketing perspectives. *Quality Assurance in Education*, 15(1), 44–60. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1108/09684880710723025>
- Enrollment Management Report. (2016). *Study advocates for poverty preference admissions at selective institutions*, 20(1), 8–8. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1002/emt.30164>
- Finnie, R. (2012). Access to post-secondary education: the importance of culture. *Children and Youth Services Review*, 34(6), 1161–1170. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.035>
- Hampson, D. P. & McGoldrick, P. J. (2017). Antecedents of consumer price consciousness in a turbulent economy. *Crises and Consumption*, 41(4), 404–414. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1111/ijcs.12344>

- Heckman, J. J. (2000). Policies to foster human capital. *Research in Economics*, 54(1), 3–56. <https://doi.org/10.1006/reec.1999.0225>
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita.
- Huang, W. & Zhou, Y. (2013). Effects of education on cognition at older ages: evidence from China's Great Famine. *Social Science & Medicine*, 98, 54–62. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.08.021>
- Janssens, W., Wijnen, K., de Pelsmacker, P. & van Kenhove, P. (2008). *Marketing research with SPSS*. Pearson.
- Jensen, R. & Bursztyn, L. (2015). How does peer pressure effect educational investments? *Quarterly Journal of Economics*, 130(3), 1329–1367. <https://doi.org/10.1093/qje/qjv021>
- Johnson, M. T. (2013). The impact of business cycle fluctuations on graduate school enrollment. *Economics of Education Review*, 34, 122–134. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2013.02.002>
- Jones, P. & Comfort, D. (2020). A commentary on the COVID-19 crisis, sustainability and the service industries. *Journal of Public Affairs*, 20(4), 2164. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1002/pa.2164>
- Kalenskaya, N., Gafurov, I. & Novenkova, A. (2013). Marketing of educational services: research on service providers satisfaction. *Procedia Economics and Finance*, 5, 368–376. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(13\)00044-0](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(13)00044-0)

- Kamakura, W. A. & Du, R. Y. (2012). How economic contractions and expansions affect expenditure patterns. *Journal of Consumer Research*, 39(2), 229–247. <https://doi.org/10.1086/662611>
- Kaytaz, M. & Gul, M. C. (2014). Consumer response to economic crisis and lessons for marketers: the Turkish experience. *Journal of Business Research*, 67(1), 2701–2706. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.03.019>
- Kosunen, S. (2018). Access to higher education in Finland: emerging processes of hidden privatization. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4(2), 67–77. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1080/20020317.2018.1487756>
- KvantiMOTV. (2002). *Varianssianalyysi*. Noudettu 2021-03-26 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/variassi/anova.html>
- KvantiMOTV. (2009). *Tutkimusprosessi*. Noudettu 2021-02-10 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/tutkimus/prosessi.html>
- Lanzi, D. (2007). Capabilities, human capital and education. *The Journal of Socio-Economics*, 36(3), 424–435. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2006.12.005>
- Lavecchia, A. M., Liu, H. & Oreopoulos, P. (2016). Chapter 1 - Behavioral economics of education: progress and possibilities. *Handbook of the Economics of Education*, 5, 1–74. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-63459-7.00001-4>
- Lazear, E. (1977). Education: consumption or production? *Journal of Political Economy*, 85(3), 569–597. Noudettu 2020-11-04 osoitteesta <http://www.jstor.org.proxy.uwasa.fi/stable/1830197>

- Lunn, A. & Kornrich, S. (2017). Family investments in education during periods of economic uncertainty: evidence from the Great Recession. *Sociological Perspectives*, 61(1), 145–163. <https://doi.org/10.1177/0731121417719696>
- Mizala, A. & Romaguera, P. (2000). School performance and choice. *Journal of Human Resources*, 35(2), 392–417. <https://doi.org/10.2307/146331>
- Niemi, K. (2020, 6. joulukuuta). *Vapauksista iloitseminen ei ole katteetonta tai liioiteltua vaan väkevä voima vapauden vaalimiseksi*. Helsingin Sanomat. Noudettu 2021-01-06 osoitteesta <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007664129.html?share=ca2bdf01f75241e5c6b67f2891d3f376>
- Peña, P. A. (2020). Relative age and investment in human capital. *Economics of Education Review*, 78, 102039. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2020.102039>
- Perez-Arce, F. (2017). The effect of education on time preferences. *Economics of Education Review*, 56, 52–64. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2016.11.004>
- Pozzi, L. (2015). The time-varying volatility of earnings and aggregate consumption growth. *Journal of Money, Credit and Banking*, 47(4), 551–580. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1111/jmcb.12221>
- Quelch, J. A. & Jocz, K. E. (2009). How to market in a downturn. *Harvard Business Review*, 87(4), 52–62. Noudettu 2020-12-17 osoitteesta <http://web.a.ebscohost.com.proxy.uwasa.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=9c28d8f9-8b12-42a5-baf0-3e19624dce20%40sdc-v-sess-mgr02&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=37021622&db=buh>
- Raessalo, E. (2020). *Abiturienttien koulutussiirtymä kilpailukyvyyn eetoksessa* [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. Helda. Noudettu 2020-12-02 osoitteesta

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320731/Raes-salo_Emma_gradu_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Reinhart, C. & Reinhart, V. (2020). The pandemic depression. *Foreign Affairs*, 99(5), 84–88, 90–95. Noudettu 2021-01-08 osoitteesta <https://search-proquest-com.proxy.uwasa.fi/abicom-plete/docview/2434497511/3ABB4D080B1C4061PQ/4?accountid=14797>

Schuitema, J. Peetsma, T. & van der Veen, I. (2014). Enhancing student motivation: a longitudinal intervention study based on future time perspective theory. *The Journal of Educational Research*, 107(6), 467–481. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1080/00220671.2013.836467>

Stinebrickner, R. & Stinebrickner, T. R. (2003). Understanding educational outcomes of students from low-income families. *Journal of Human Resources*, 38(3), 591–617. <https://doi.org/10.2307/1558769>

van Giesen, R. I. & Pieters, R. (2019). Climbing out of an economic crisis: a cycle of consumer sentiment and personal stress. *Journal of Economic Psychology*, 70, 109–124. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2018.12.004>

Vilkka, H. (2007). *Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet*. Tammi.

Woo, H. & Hodges, N. N. (2015). Education fever: exploring private education consumption motivations among Korean parents of preschool children. *Family & Consumer Sciences*, 44(2), 127–142. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1111/fcsr.12131>

- Wright, P. M. & McMahan, G. C. (2011). Exploring human capital: putting “human” back into strategic human resource management. *Human Resource Management Journal*, 21(2), 93–104. <https://doi.org/10.1111/j.1748-8583.2010.00165.x>
- Yüksel, H. & Coskun, A. (2013). Strategy focused schools: an implementation of the balanced scorecard in provision of educational services. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 106, 2450–2459. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.282>
- Zuelke, D. C. (1999). Checking out private practice educational services. *Education*, 120(1), 198–200. Noudettu 2020-11-16 osoitteesta <http://search.ebscohost.com.proxy.uwasa.fi/login.aspx?direct=true&db=afh&AN=2377365&site=ehost-live>
- Zuluaga, B. (2013). Quality of social networks and educational investment decisions. *The Journal of Socio-Economics*, 43, 72–82. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2013.01.007>

Liitteet

Liite 1. Tutkielman kyselylomake

Tervetuloa osallistumaan kyselytutkimukseen koronapandemian vaikutuksista abeihin ja abikurssien kulutukseen. Tutkimus on osa Vaasan yliopistolle tehtävää pro gradu -tutkielmaa. Halutessasi voit osallistua kolmen 300 € S-ryhmän lahjakortin arvontaan täyttämällä yhteystietosi lomakkeen lopussa. Yhteystietoja ei yhdistetä kyselyn vastauksiin ja ne käsitellään täysin luottamuksellisesti. Jos sinulla on kysyttävää, olethan yhteydessä: taru.leinonen@student.uwasa.fi.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 7 minuuttia.

1. Ikä *

- 16 vuotta tai alle
- 17 vuotta
- 18 vuotta
- 19 vuotta
- 20 vuotta
- 21 vuotta tai enemmän

2. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua vastata

3. Olen ollut abiturientti suomalaisessa lukiossa koronapandemian aikana vuosina 2020 ja/tai 2021. *

- Kyllä
- En

4. Olen osallistunut WordDiven abikurssille koronapandemian aikana vuosina 2020 ja/tai 2021. *

- Kyllä
 En

5. Olen syntynyt

- Tammikuussa
 Helmikuussa
 Maaliskuussa
 Huhtikuussa
 Toukokuussa
 Kesäkuussa
 Heinäkuussa
 Elokuussa
 Syyskuussa
 Lokakuussa
 Marraskuussa
 Joulukuussa

6. Perheen talous**Koetko perheesi olevan**

- Erittäin varakas
 Varakas
 Hyvätuloinen
 Keskituloinen
 Alle keskituloinen
 Vähävarainen
 Hyvin vähävarainen
 En halua vastata

7. Vanhempien koulutus

Mikä seuraavista on korkein tutkinto, mikä vähintään toisella vanhemmallasi on?

- Peruskoulututkinto
- Ylioppilastutkinto
- Ammatillinen tutkinto
- Yliopisto- tai korkeakoulututkinto

8. Kotitalouteni yhteenlasketut tulot veroja vähentämättä ovat keskimäärin kuukaudessa

- Alle 500 euroa
- 500-999 euroa
- 1000-1499 euroa
- 1500-1999 euroa
- 2000-2499 euroa
- 2500-2999 euroa
- 3000-4999 euroa
- 5000-7499 euroa
- 7500-10 000 euroa
- Yli 10 000 euroa
- En tiedä tai halua vastata

9. Ajatuksia koronasta

Seuraavaksi esitämme sinulle väittämiä koskien koronapandemiaa. Vastaa pohtien nykyistä tilannettasi. Vastaa mittaristolla: 1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jokseenkin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä.

Verrattuna aikaan ennen koronapandemiaa, tällä hetkellä

	1	2	3	4	5
Koen enemmän pelkoa taloudellisesta tulevaisuudestani.	☐	☐	☐	☐	☐
Shoppailen todennäköisemmin useassa liikkeessä hyötyäkseni alhaisista hinnoista.	☐	☐	☐	☐	☐
En pysty käyttämään rahaa tarpeettomiin hyödykkeisiin niin kuin ennen.	☐	☐	☐	☐	☐
Keskityn tulevaisuuteeni.	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon enemmän, että säästetty raha alhaisempien hintojen etsinnässä on käytetyn ajan arvoista.	☐	☐	☐	☐	☐
Pelkään enemmän, että elämästä tulee vaikeaa tulevaisuudessa.	☐	☐	☐	☐	☐
Olen huolestuneempi taloudellisesta tilanteestani.	☐	☐	☐	☐	☐
Olen valmiimpi näkemään vaivaa, jotta löydän alhaisemman hinnan.	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon enemmän, että on vaivan arvoista käyttää aikaa alhaisten hintojen löytämiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
Kuvittelen, mitä huomina tuo minulle.	☐	☐	☐	☐	☐
Ajattelen, mitä tulevaisuudellani on varastossa.	☐	☐	☐	☐	☐
Taloudellinen tilanteeni on heikentynyt.	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on vähemmän rahaa käytettävänä kuin muilla ikäisilläni.	☐	☐	☐	☐	☐
Ajattelen tulevia aikoja.	☐	☐	☐	☐	☐

10. Ajatuksia kaupallisista abikursseista

Seuraavaksi esitämme kysymyksiä kaupallisista abikursseista. Pohdi omaa tilannettasi ja kokemustasi. Vastaa mittaristolla: 1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jokseenkin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5
Koen, että voin vaikuttaa elämäni abikurssin avulla.	☐	☐	☐	☐	☐
Abikurssin avulla voin lopulta työllistyä paremmin.	☐	☐	☐	☐	☐
Oli todella tärkeää ostaa abikurssi.	☐	☐	☐	☐	☐
Abikurssin avulla voin vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuteeni.	☐	☐	☐	☐	☐
Abikurssin ostaminen oli välttämätöntä.	☐	☐	☐	☐	☐
Jos käyn abikurssin, vaikutan myönteisesti tulevaisuuden työllisyystilanteeseeni.	☐	☐	☐	☐	☐
Vaikka minulla olisi vain vähän rahaa, ostaisin abikurssin.	☐	☐	☐	☐	☐
Abikurssin avulla koen vähemmän epävarmuutta.	☐	☐	☐	☐	☐

11. Arvioi asteikolla 1-5 kuinka paljon koronapandemia on lisännyt tai vähentänyt halukkuuttasi osallistua abikurssille. 1=vähentänyt merkittävästi, 2=vähentänyt jonkin verran, 3=ei lisännyt eikä vähentänyt, 4= lisännyt jonkin verran, 5=lisännyt merkittävästi.

	1	2	3	4	5
Koronapandemia on lisännyt tai vähentänyt halukkuuttani osallistua abikurssille	☐	☐	☐	☐	☐

12. Miten koet koronapandemian vaikuttaneen halukkuuteesi osallistua abikurssille?

13. Yhteystiedot

Jättämällä yhteystietosi voit osallistua kolmen 300 € S-ryhmän lahjakortin arvontaan. Arvontaan osallistuneiden yhteystietoja ei yhdistetä kyselyn vastauksiin ja ne käsitellään täysin luottamuksellisesti. Voittajiin otetaan henkilökohtaisesti yhteyttä viikolla 8.

Nimi

Sähköpostiosoite

Postiosoite